

Ensimmäinen luku.

TEOKSISTA.

4 §.

TEOKSEN OLEMUS.

Teos I. henkinen tuote on TekijäL:n mukaan jokainen kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen tuote (*m.l. 2 § 1 mom, johtolause*). Tekijänoikeudellisesti suojattuja ovat siis vain henkiset tuotteet, eivät kuitenkaan kaikki, vaan ainoastaan sellaiset, joilla on kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen luonne.¹ TekijäL:ssä säädetyn oikeusturvan ulkopuolelle jäävät niin muodoin toisaalta fyysilliset tuotteet, toisaalta sellaiset henkiset tuotteet, jotka eivät kuulu kirjallisuuden, taiteen tai tieteen alaan.² Teoksen

¹ Bernin sopimus on säädetty suojaamaan vain "kirjallisia ja taiteellisia teoksia", mutta on tällaisella teoksella UBS 2 art. 1 k:n mukaan ymmärrettävä kaikkia kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvia tuotteita TekijänoikeusL 1 §:n mukaan on tekijällä oikeus kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen; tieteellinen teos katsotaan, niinkuin oikein onkin, kuuluvan kirjallisiin teoksiin.

² TekijäL 2 § 1 mom. johtolauseessa käytetyt sanat "kirjallinen tuote" voivat sananmukaisesti luettuna merkitä jokaista kirjalliseen muotoon puettua henkistä tuotetta. Tällainen sanallinen tulkinta ei kuitenkaan ole oikea. Kirjallisen muodon termi on TekijäL 2 § 1 mom. 1 k:n mukaan "kirjoitus". "Kirjallinen tuote" ei ensisimainitulla tavalla ymmärrettynä liittyisi sanoihin "taiteellinen tai tieteellinen tuote" ja on senvuoksi käsitettävä, niinkuin tekstissä on tehty, sisältävän kirjallisuuden tuotteen. Puheena olevalla lainkohdalla on asiallisesti sama sisältö kuin UBS 2 art.

henkinen luonne erottaa sen ruumiillisen työn tuloksista, kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen luonne tuotteista, joilla ei ole tätä luonnetta. Vielä on mainittava, että henkisellä tuotteella tekijänoikeudellisessa merkityksessä, on ymmärrettävä ainoastaan sellaisen henkisen toiminnan tulosta, joka kohdistuu teoksen syntymiseen, s.o. alkuperäiseen luomistyöhön, ei sen esittämiseen l. n.s. jälkiperäiseen luomistyöhön ("nachsöpferische Leistung"). Siitä syystä ei esiintyvien taiteilijoiden henkinen työ, taide-esitys, ole TekijäL:n suojan alainen.¹

Tuote ruumiillisen työn tuloksena ei tavallisesti kannan persoonallisuuden leimaa, jota henkisessä tuotteessa pohjimmalti suojataan. Viimeksi mainittukin tuote voi vaatia ruumiillista työtä, toisinaan jopa enemmän kuin henkistä, sävellyksen kirjoittamista nuotteihin tai kiven hakkausta kuvapatsaaksi yms. Mutta ruumiillinen työ ja sen määrä ei ole ratkaisevana, kun on päätettävä, onko tuotetta pidettävä fyysillisenä vai henkisenä, vaan ainoastaan se seikka, ilmentääkö tuote tekijänsä persoonallisuutta. Henkinen tuote voidaan toisintaa monistamalla tai esittämällä nähtäväksi tahi kuultavaksi. Toisinnettunakin tuote on kuitenkin yksi ja sama, kun taas, jos fyysillinen tuote monistetaan, syntyy useampia erillisiä tuotteita.²

1 k:lla; selvyuden vuoksi olisi lainkohta ollut kirjoitettava muodolliseenkin sopusointuun UBS:n mainitun säännöksen kanssa. Toisin sanoen: "kirjallinen tuote" merkitsee edellämainitussa lainkohdassa "litterääristä l. kirjallisuuden tuotetta". KirjTaitA:ssa puhuttiin "kirjatutuksesta", mutta yksinoikeus siihen oli "kirjailijalla". Saksan ja Ruotsin tekijäläeissa käytetään sanoja "Schriftwerk" ja "skrift" kirjoituksen merkityksessä. Itävallan laissa on vastaavalla kohdalla sana "Literatur", mikä lakia säädettäessä valittiin tarkoituksella osoittamaan, että kirjoituksen muotoon laaditulla teoksella tuli olla "korkeampi" sisältö kuin mikä käy ilmi sanasta "Schriftwerk". *Mitteis* s. 33. Liikekirjeet yhtä vähän kuin tavalliset sanomalehti-ilmoitukset eivät ole kirjallisia tuotteita, mutta toiselta puolen ei teoksen litteräärisyys sisällä mitään esteettistä arvostelmaa *Röthlisberger-Mentha* s. 11. Kirjallisuus ei myöskään käsitä ainoastaan kaunokirjallisuutta, vaan myös opetus- tai muun "opastavan" kirjallisuuden, joka ei ole tieteellistä. *Torben Lund, Billedkunsten* s. 57.

¹ Ks. tark. jälj. s. 111.

² Vrt. *Hammar skjöld* ss. 2 s; 5.

1. *Teoksen rakenne.* Teoksen ytimenä on subjektiivinen miel-
lekompleksi ja ainesosina sisällös ja muoto. Tieteellisessä teok-
sessa on tutkimuksen tulos, totuus tai ajatus perusteluineen teok-
sen sisällyksenä, muotona taas se kielellinen ja systemaattinen
asu, johon se, mitä on esitetty, on puettu. Kaunokirjallisuudes-
sa teoksen sisällös käsittää teeman, näytelmässä erityisesti "juo-
nen", taide- ja sävellysteoksissa aiheen l. motiivin (*la sujette*),
runossa ja rakennusteoksissa idean jne, muotona taas on näytel-
män jakautuminen vuoropuheluihin, näytöksiin ja kuvaelmiin,
taideteoksessa motiivin esittäminen tauluna, veistokuvana tai
piirroksena, värien sommittelu, kuvapatsaan asennoittaminen,
runossa ja sävellyksessä mm. rytmi jne. Kysymys siitä, kum-
paan näistä aineksista tekijänoikeuden suoja kohdistuu vai
kohdistuuko se kumpaankin, on kiistanalainen. Yleisesti tunnus-
tetaan, ettei tieteellinen totuus yhtä vähän kuin kaunokirjallisen
teoksen teema (Kiven "Seitsemän veljeksien" elämänvaiheet) tai
taideteoksen aihe ("Sammon ryöstö"), voi sellaisenaan olla suo-
jattu. Totuutta ei kukaan saa pidättää itselleen sen jälkeen, kun
se on tullut julkisuuteen¹ eikä ketään voida estää kirjoittamasta
romaanina ennen käsitellystä teemasta. Tästä on johdettu
päättelemään, että teosta suojataankin itse asiassa teoksen si-
sällyksen saaman muodon vuoksi,² s.o. tarkemmin sanoen muo-
toon sisältyvän kauneusarvon l. esteettisyyden vuoksi. Tekijän
oikeuden kohteena on ts. muotoon puettu idea.^{3, 4} Tätä yleisesti

¹ Kohler, Urheberrecht s. 128, v. Hentig s. 30: Idea on "res nullius".

² Eberstein, Författarrätten II s. 94 alav; Lemoine s. 7; Hirn ss. 86, 89, 90.

³ Teoksen sisällyksestä käytetään, niinkuin tekstistä käy ilmi, eri nimi-
tyksiä, totuus, ajatus, teema, motiivi jne. Tavallisesti määritellään teos
muotoon puetuksi ajatukseksi, mutta kun tämä määritelmä viittaa lähinnä
tieteellisiin teoksiin, on tekstissä käytetty kaikkiin teoksiin paremmin so-
veltuvaa formulointia. Vrt. Hirn s. 136.

⁴ Pelkkää muotoa yhtä vähän kuin yksinomaan sisällystä ei teoksessa
sais suojata. Jos teos on sisällykseltään täysin mieletön, on se oikeusturvaa
vailla. Litteräärisissä teoksissa mielettömyys on helposti havaittavissa,
mutta ilmenee se usein myös atonaalisissa sävellyksissä ja degeneroiduissa
taideteoksissa. Fischer GRUR 1939 ss. 90, 94; Kopsch GRUR 1939 s. 747;
Elster GRUR 1940 s. 14.

omaksuttua, tavallisesti oikeaan tulokseen johtavaa teesiä on
kuitenkin käytettävä tietyllä varovaisuudella.

Kohlerin esittämän teorian mukaisesti erotetaan muotoa kah-
ta laatua, ulkonainen ja sisäinen. *Ulkonainen muoto* on se asu,
jossa esim. kirjallisuuden tai tieteen alaan kuuluva teos kielelli-
sesti julkaistaan; kielen hallitseminen on esteettinen kyky, joka
ilmenee kieliopin sääntöjen noudattamisessa, sanojen huolelli-
sessa valinnassa, lauseiden plastillisessa muodostuksessa, syno-
nyymien käyttämisessä, rytmisissä jne. Ulkonaisen muodon ja si-
sällyksen välillä on *sisäinen muoto*, jonka esteettisyys näyttäik-
se tekijän tiessä totuuteen, todistelutavassa, dialektiikassa, joh-
topäätöksien tekemisessä ym, mikä kaikki säilyy, vaikka teos
saa toisen ulkonaisen muodon esim. käänöksessä.¹

Henkisissä tuotteissa, joiden itsetarkoitus on tieteellinen tai
opastava, eikä kuten taiteellisissa teoksissa, vaikuttaminen tun-
teisiin,² teosta suojataan kiistämättä sen muodollisen kauneu-
den puolesta. Tieteellinen tutkimus, jossa esitetään totuuden
toteamus, mutta perusteluina on ainostaan hajanaisia muistiin-
merkintöjä, ei ole henkinen tuote tekijänoikeudellisessa mieles-
sä. Tieteellisen teoksen tulee sisältää muodon kauneutta. Scho-
penhauer puhui syyllä Kantin filosofian goottilaisesta doomista
ja matemaattisissa teoksissa ratkaisun eleganssi ei kohdistu
teoksen sisällykseen, vaan sen (sisäiseen) muotoon.³ Mutta sitä-
kin enemmän on näin taiteellisten teosten laita. Kaunokirjalli-
suudessa, musiikissa, taideteoksissa ja muissa taiteellisissa tuot-
teissa teema, motiivi, aihe jne. useimmiten jää kokonaan lain
suojan ulkopuolelle ja nekin ovat siis yleensä turvattuina toisin-
tamista vastaan vain muotonsa, joko ulkonaisen tai sisäisen,
kauneusarvon vuoksi, jonka kuitenkin niissä voi sanoa olevan
materiaalista eikä vain formaalista laatua. Kuitenkin on niin,

¹ Kohler ss. 139, 145; Knoph s. 100; Norjan ehdotus s. 21; Nybergh
JFT 1937 s. 169; Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft ss. 58, 129; Rae-
stad s. 62.

² "Die Anregung des ästhetischen Gefühles", Schlittgen s. 86 s. Vrt.
myös Hirn s. 59.

³ Vrt. Ahlman s. 151; Friedell II s. 396; Eberstein m.t.s. 94.

ettei yksinomana teoksen ulkonaisen ja sisäisen muodon nojalla ole aina mahdollista päätellä, onko teos tekijän oma luomus, vai toisen teoksen toisinnos (plagiaatti), ja että kysymystä teoksen suojattavasta luonteesta arvosteltaessa toisinaan on myös huomioon otettava teoksen sisällys, esim. rakennusteoksen idea jne.^{1, 2, 3, 4}

Tieteisopissa ja lainkäytössäkin on joutunut ratkaistavaksi kysymys, voidaanko oikeudellisessa mielessä puhua ns. tieteellisestä omistusoikeudesta (*la propriété scientifique*), s.o. siitä, voiko tiedemies, joka on esittänyt uuden teorian tai uuden tieteellisen "löydön", rajahintaopin, suhteellisuusteorian, psykoanalyysin, uuden kiertotähden tms. vaatia siihen yksinoikeutta. Kysymykseen, josta on paljon väitelty, on vastattava ja on yleensä vastattu kiistäen. Tieteellisen omistusoikeuden suojaaminen vaikeuttaisi tutkimustyötä, jopa kritiikkiä; jokaista

¹ Ks. esim. *Jacobsen* s. 53; *Torben Lund*, Forfatterret ss. 38, 125; *Eberstein* SvJT 1943 s. 208; *NJA* 1931 s. 506; 1932 s. 383; 1935 s. 712; 1938 s. 497.

² *Kohler* m. t. s. 150 ja *Kunstwerkrecht* s. 39 on sitä mieltä, että taiteellisissa teoksissa aina suojataan myös teoksen sisällystä, jona olisi tekijän sisäinen mielikuva (*imaginäres Bild*) missä hänen persoonallisuutensa ilmenisi, runossa esim. tunnelmakuvana (*Stimmungsbild*) ja sävellyksessä tunnelman vaikutuksena (*Stimmungseindruck*). Vrt. myös *Norjan ehdotus* m. s. Sisäisen mielikuvan käsite, jos sitä olisi käytettävä tuomion perusteena, on mystillinen; missään tapauksessa ei sillä voida ymmärtää mielikuvaa, joka ei ilmene teoksesta ja teokseen sisältyvänä se on useimmiten objektiivoinut teoksen (sisäisessä) muodossa. Vrt. *Nybergh* JFT 1937 s. 168 s; *Hirn* s. 90 ("objektivering av själstillständens").

³ Kirjailijan tyyli, taitelijan, esim. Zornin omalaatuinen tekotapa (*la manière*), kubismi jne. ovat sellaisenaan jokaisen käytettävissä, mutta tiettyä teosta, jolle on luonteenomaista vain tyyli tai tekotapa ei ole lupa toisintaa. Vrt. *Jacobsen* s. 57; v. *Hentig* s. 15.

⁴ Muissakaan suhteissa ei voida johdonmukaisesti pitää kiinni muodon vaatimuksesta. Julkistamattoman teoksen sisällystä ei ole lupa saattaa julkisuuteen ilman tekijän suostumusta (*TekijäL* 17 § 1 k) ja valokuvasarja suojataan teoksena vain, jos sillä on tieteellinen tai taiteellinen arvo (*m. l. 2 § 2 mom.*).

uutta teoriaa ja "löytöä" on suojattava vain sen muodon vuoksi ja puolesta, johon teoria on teoksessa puettu.¹

Siinä että kirjallinen, taiteellinen ja tieteellinen teos edustavat kauneusarvoa, ne eroavat henkisistä tuotteista, joilla on yksinomaan kaupallinen tai teknillinen luonne, niikuin tavaramerkillä, keksinnöllä, logaritmitauluilla jms. Tällaiset henkiset tuotteet edustavat, ei kauneusarvoa, vaan hyödyllisyyden periaatetta.² Kirjallisia, taiteellisia ja tieteellisiä teoksia suojataan toisin sanoen niiden itsensä, s.o. niiden sisältämän kauneusarvon vuoksi, kokonaan riippumatta siitä, käytetäänkö niitä sellaisiin käy-

¹ *Mitteis* s. 29; *Osterrieth* ss. 41, 44 ss; *Knoph* s. 325 ss; *Norjan ehdotus* s. 20. Periaattelliselta kannalta ks. myös *Eberstein* m. t. s. 101. Kysymys, joka tuli erityisesti ajankohtaiseksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja saavutti niin suuren huomion, että kansainliitossa heräsi ajatus diplomaattisen konferenssin kokonkutsumisesta sitä harkitsemaan, oli lähinnä siitä, eikö tiedemiehelle ollut, kuten keksijälle, joka kaappaa tiedemiehen teorian, myönnettävä palkkiota, jos hänen teoriansa oli käytetty hyväksi taloudellisiin tarkoituksiin. Kansainliiton vetoamus ei saavuttanut vastakaikua. Käytännölliset vaikeudet ajatuksen toteuttamisen tiellä havaittiin suuriksi ja tieteellisen omistusoikeuden oikeusperustekin epäilyttäväksi, kun tuo oikeus tahdottiin lukea säännöstettyihin aineettomiin oikeuksiin kuuluvaksi, vaikka kysymys oli uudesta oikeudesta. *Knoph* s. 331; *Eberstein* Immateriellert rättsskydd ss. 75, 84. *Ruffini* s. 420 on ehdottanut puheenaolevan oikeuden suojaamista varten perustettavaksi oman internationalen, joka liittyisi Bernin sopimukseen ja Pariisin konvention teollisen omistusoikeuden (teollisoikeuden) suojaamiseksi. Näyttäisi siltä kuin kysymys olisi ainakin toistaiseksi poistunut päiväjärjestyksestä.

² *Knoph* s. 52; *Kohler*, Urheberrecht s. 10, myös *Hirn* s. 68 ja *Droit d'auteur* 1942 s. 68. TekijäL:ssä suojattu henkinen tuote eroaa keksinnöstä vielä siinäkin, että henkisessä tuotteessa tekijän persoonallisuus tulee selvemmin esille kuin keksinnössä. Saman keksinnön voi tehdä useampikin, mikä ei henkiseen tuotteeseen nähden ole mahdollista. Sitäpaitsi keksinnöllä suojataan idea sellaisenaan, kunhan se vain on ulkonaisesti todettavissa (keksijänhallinta), henkisessä tuotteessa vain, mikäli se on pukeutunut muotoon; toiselta puolen keksinnön suoja on täydellinen vasta patentin rekisteriin merkitsemisen jälkeen, henkisen tuotteen heti, kun se on syntynyt. *Nybergh* JFT 1937 s. 142; *Allfeld*, Urheber- und Erfinderrecht s. 1 alav. 2; *Melliger* s. 2; *Hammar skjöld* s. 6; *Eberstein*, Immateriellert rättsskydd s. 44; mutta myös *Hakulinen*, Keksijän oikeussuojasta s. 385; *Elster*, Theaterrecht s. 22.

tännöllisiin tarkoituksiin, joihin ne soveltuvat, kun taas tavaramerkkiä ja keksintöä suojataan niiden soveltuvuuden vuoksi kaupallisiin ja teknillisiin tarkoituksiin.^{1, 2}

Lain suojan rajoituksessa kirjallisiin, taiteellisiin ja tieteellisiin teoksiin, jäävät sen ulkopuolelle myös useat muut tuotteet. Harvinaisen ruokalajin valmistaminen saattaa edellyttää kehittyntä, henkistä kombinatiokykyä ja uuden hattumuodin sommittelu taiteellista silmää, mutta parhaimmistaan gastronomiset tuotteet tai viehättävinkään hattumuoti eivät nauti tekijänoikeudellista suojaa. Toiselta puolen, niinkuin mainittu, teoksen "teema" ei vaikuta siihen, onko teos tuleva osalliseksi suojasta. Teos voi olla "litteräärinen", vaikka siinä käsitellään ruokareseptejä, hattumuoteja, suu- ja sorkkataudin vastustamista tms.

2. *Teoksen omaperäisyys.* Teoksen kauneusarvo, oli se sitten formaalista tai materiaalista, ilmenee sen persoonallisessa omalaatuisuudessa. Teoksen henkiseen luonteeseen kuuluu sen omaperäisyys l. originaliteetti, joka kuvastaa tekijäänsä ja erottaa

¹ Se seikka, että henkinen tuote soveltuu palvelemaan käytännöllisiä tarpeita, ei tietenkään riistä siltä tekijänoikeudellista luonnetta. *Torben Lund, Forfatterret s. 35. Vrt kuit. UfR 1907 s. 619; 1935 s. 692.* Tieteellistä teosta voidaan käyttää opetukseen, taidemaalauksena koristamiseen, arkkitehtuuria rakennuksen rakentamiseen, runoa mainostukseen jne, mutta ovat nämä tarkoitukset teoksen epäoleellisia ominaisuuksia. "L'art pour l'art". Teoksen käytännöllinen tarkoituserä ei kuitenkaan, jos se ilmenee jo teoksen luonteesta, ole kokonaan ilman merkitystä. Sanotunlainen tarkoituserä erottaa toisistaan mm. rakennustaiteelliset teokset ja veistokset. Taidetyön tuotteita UBS suojaa niiden käytännöllisen tarkoituserän vuoksi heikommin kuin muita henkisiä tuotteita (2 art. 2 mom.). *Raestad s. 43 s. Ks. myös Lvk s. 49.* Tekijänoikeuskom 1 § 2 mom:ssa ehdotetaan säädettäväksi, että teokseen on olemassa tekijänoikeus silloinkin, kun sen tehtävänä on käytännöllisen tarkoituksen palveleminen, niinkuin kysymyksen ollessa rakennustaiteesta tai taiteellista laatua olevasta käytösesineestä.

² Henkisistä tuotteista on myös erotettava ne, joilla on muu tarkoitus kuin yksinomaan ajatussisällyksen ilmaiseminen, etenkin tahdonaktin käsitteävät tuotteet, sellaiset kuin kauppakirja, vekseli, valtakirja tms. *Ask s. 33.*

teoksen muiden henkilöiden henkisistä tuotteista. Omaperäinen ja sen kautta "kaunis" on teos, jota toisiin teoksiin verrattuna on pidettävä oleellisesti uutena tai itsenäisenä¹ s.o. yksilöllistä luomistaitoa osoittavana.² Tässä mielessä sanotaan toisinaan, että jokainen *luova* henkinen työ ("*geistige Schöpfung*") on omaperäistä. Se joka monistaa tai jäljentää toisen teoksen, ei yleensä suorita luomistyötä, vaan hänen työnsä on puhtaasti mekaanista laatua. Mutta näin ei ole aina laita. Gravyrimonisteet ovat TekijäL:ssä suojattuja, taulun jäljentäjä voi painaa jäljennökseen persoonallisen leimansa ja teokseen voidaan tehdä muutoksia ja lisäyksiä, jotka ilmaisevat muuntelijan yksilöllistä panosta. Se joka selostaa toisen teosta, ei tavallisesti luomitaän omaperäistä, sen sijaan käsittää teoksen arvostelu, oli se millaista tahansa, hyväksyvää tai hylkäävää, kiittävää tai moittivaa, repivää tai rakentavaa, omaperäisyyden elementin, eikä sitä siis voida sulkea pois tekijänoikeudellisen teoksen piiristä. Kirjalliselta, taiteelliselta tai tieteelliseltä kannalta ei teoksen, ollakseen suojattu, tarvitse edustaa kovinkaan korkeata tasoa.³ Yksinkertaisinkin sävelmä tai taiteellisesti vähäarvoinen taulu tahi piirustus, joka ei ole töherrystä paljonkaan parempi, voi osoittaa riittävän muotokaunista, individuaalista omaperäisyyttä. Yhtä vähän on huomiota kiinnitettävä teoksen laajuuteen. Lyhyt runo nauttii samaa tekijänoikeudellista suojaa kuin moniosainen tieteellinen teos ja muutamat piirrosviivat, silmän-

¹ *Jacobsen s. 52 s; Nitze s. 5; Vinding Kruse, Ejendomsretten ss. 443, 470; Grundtvig-Glahn s. 59; Torben Lund, Billedkunsten s. 105.*

² *Röthlisberger, Urheberrecht und Zeitungsinhalt s. 5.* — Eri maiden tekijänoikeuslaeissa korostetaan jotenkin yhtäpitävästi luomistyön persoonallista omalaatuisuutta ("*l'activité personnelle, la création individuelle, eigenpersönliche, eigentümliche geistige Schöpfung, Schöpfung eigenpersönlicher Prägung*") teoksen omaperäisyyden tunnusmerkkinä. Ks. *Jacobsen*, joka s. 55 huomauttaa, että sanottua omalaatuisuutta tarkoittavat sanontatavat merkitsevät teoksen itsenäisyyttä. UBS käyttää säännöksessään omaperäisyyden karakteristiikkaa (12 art. "*oeuvre originale*", 14 art. "*caractère original*"). TekijäL 5 § 2 mom:ssa puhutaan "omaperäisestä" teoksesta.

³ *Röthlisberger m.t.s 11.*

räpäyksen inspiratiossa vedetyt, saattavat todistaa, että taiteellinen nero on ollut työssä.

Siitä, että teoksen tulee edustaa omaperäisyyttä johtuu, ettei ns. *editio princeps*, s.o. suojaa vailla olevien teoksien, kansanlaulujen tai -satujen, vanhojen lakien tai antiikkisen kirjallisuuden tms. painosta julkaiseminen tuota tekijänoikeuden turvaa.¹ Julkisivin vaivalloisinkaan työ tai suurinkaan huolellisuus tekstin valikoimisessa tahi onnistuneinkaan täydennys ei voi aikaansaada uutta henkistä luomusta. Siitä syystä ei julkaisija tai hänen kustantajansa voi vaatia yksinoikeutta sanottua laatua oleviin teoksiin. Mutta teksteihin liittyvät kriittiset huomautukset, lisäykset tai omalaatuinen kompositio jne. ovat luomisakteja, samoin kuin esim. työ, joka on pantu kansansatujen omaperäiseen muunteluun lapsille soveliaaksi luettavaksi tai koulukirjoiksi.

3. *Teoksen synty ja valmistuminen.* Teos on syntynyt, kun se on fyysillisesti eronnut tekijän persoonasta ja "astunut ulkomaailmaan", s.o. saanut sellaisen muodon, että sivullinenkin voi siihen tutustua käsikirjoituksena, veistokuvana tms.² Tänä hetkenä sille tulee tekijänoikeuden turva. Fyysillinen eroaminen tekijän persoonasta ei kuitenkaan merkitse vielä sitä, että teosta on pidettävä tekijän puolesta valmiina julkisuuteen saatettavaksi. Milloin näin on katsottava tapahtuneeksi, ei ole sivullisen määrättävissä; vain tekijä voi siitä päättää.³ Tekijä

¹ *Nitze* s. 28; *Allfeld*, Urheberrecht s. 36. Puheena olevan yleisesti omakutun tulkinnan asettaa *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 54 kyseenalaiseksi.

² *Knoph* s. 75; *Allfeld*, Urheber- und Erfinderrecht s. 14. *Kohler* Urheberrecht s. 223: " — — — mit dem Augenblick, wo das Werk sich in der Art sich verselbständigt hat, dass es ausserhalb des Verfassers ein objektives Dasein erlangt". Vrt. *Lvk* s. 49: "Suoja alkaa silloin kuin taiteilijan sisäinen mielikuva on saatettu näkyväiseen, selvästi tunnettavan muotoon". Ks. myös *Jacobsen* s. 57.

³ Tässä, mutta ainoastaan tässä mielessä voidaan sanoa, että laki suoja henkistä työskentelyä sellaisenaan. *Schlittgen* ss. 13, 87 on sitä mieltä, että suojan kohteena yleensäkin ei ole teos, vaan tekijän produktiivinen toiminta. Ks. myös *Torben Lund* s. 64 s. Vinding Krusen juhlaulkaisussa. Häntä vastaan *Jacobsen* s. 56 alav. 2.

saattaa olla sitä mieltä, että teos jo luonnonasteella on "hänen puolestaan" valmis, itsenäinen teos. Näin on laita mm. silloin, kun kirjoitus on julkaistu tai taideteos pantu näytteille.¹ Vain harvoin teos tyydyttää tekijää valmiinakaan. Ulkonaiset olosuhteet pakottavat monesti tekijän päästämään teoksen puoli-valmiina käsistensä.² Teos ei kuitenkaan synny vasta julkisuuteensaattamisen kautta. TekijäL erottaa teoksen, jota ei ole saatettu julkisuuteen, julkistamattomasta. Edelliseenkin on tekijällä tekijänoikeus; veistokuvan luonnoksen tai filmin käsikirjoituksen julkistaminen vastoin tekijän tahtoa sisältää tekijänoikeuden loukkauksen.³ Julkisuuteen saattaminen merkitsee ainoastaan sitä, että teosta on pidettävä sivullisenkin henkilön kannalta valmiina; tekijällä teokseen oleva tekijänhallinta rajoittuu ja hänen mahdollisuutensa ottaa teoksen valmistumisaste uudelleen harkittavaksi estyy, josta johtuu mm. sen ulosottokelpoisuus (*TekijäL* 24 §). Julkistamisella on teokseen liittynyt oikeustekoa luonnehtiva tahdon momentti; sitä ennen luomistyö on ollut intuition ja sisäänpäin suuntautuneen tahdon varassa.

Teos ilmenee ulkonaisesti useimmiten aineellistuneena tosiohiona, alkuteoksena tai sen monisteena l. teoskappaleena (kuvanveistos, kirja), mutta se ei ole välttämätöntä, eikä edes oleellista. Tekijänoikeus ei kohdistu teoskappaleeseen, vaan siihen henkiseen luomukseen, jota kappale edustaa. "*Es handelt sich nicht um Äusseres, sondern um Geistiges.*"⁴ Näin on asia ymmärrettävä siinäkin tapauksessa, että tekijänoikeus teokseen on alunperin vain fyysisessä kappaleessa mahdollinen, kuten on taideteoksien laita; taideteos ei ole konkreettisen fyysisen

¹ Vrt. *Lvk* m. s.

² Tekijä voi, vaikka onkin laskenut teoksen liikkeeseen, esim. merkinällä "painettu käsikirjoituksena", ilmaista, ettei pidä teosta lopullisesti valmiina. Merkintä ei sisällä kieltoa teoksen levittämistä vastaan, vaan ainoastaan jurisanotun varauksen.

³ *Kohler* m. t. s. 224.

⁴ *Elster*, Urheber- und Erfinderrecht s. 98: "*Werk ist ein philosophischer Begriff*".

alkuteoksen kanssa identtinen, mikä näkyy siitakin, että jos alkuteos häviää, teos voidaan todeta toisinnokkappaleesta.¹ Monissa tapauksissa tekijänoikeus on kuitenkin kokonaan ilman tällaista "päälystää"; niin esim. tanssi- tai eletaiteellinen kompositio tahi puhe, joka esitetään vapaasti, ja sävellys, joka improvisoidaan. Niiden toisintaminen ulkomuistista on siitä syystä tekijänoikeuden loukkaamista. Asiaan vaikuttamatonta on niin ikään, onko teoksella pysyväinen, vai ainoastaan tilapäinen arvo: tilapäispuhekin nauttii tekijänoikeuden suojaa.²

Kun teos on individuaalisen luonteensa vuoksi erotettavissa jokaisesta muusta teoksesta, ei tekijänoikeuden syntymiseksi siihen ole mikään muodollinen akti tarpeen.³ Siitä syystä ei TekijäL:ssä ole säädetty rekisteröimistä tai muuta siihen verrattavaa toimenpidettä tekijänoikeuden oikeusturvan saamisen ehdoksi.⁴ Muutamissa tapauksissa tekijä kuitenkin saa täyden

¹ *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 60.

² *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 39. Toisin *Lek* s. 25 sillä kestävämmällä perusteella, ettei vähäpätöinen tilapäispuhe edellytä henkistä työtä ja sitä ei olisi pidettävä omaperäisenä. Improvisoidun puheen tai sävellyksen oikeussuojan on mm. Saksan lainkäyttö tunnustanut jo sangen varhain. Vrt. UBS:n tulkintaan, koskeva improvisoituja suullisia esityksiä *Raestad* ss. 43, 96 ss. Lainvalmistelukunnan käsitys voi olla oikea pöytäkeskustelussa tai seurustelussa yleensä esitettyihin mielipiteen ilmaisuihin nähden, jolloin ei todella ole kysymys varsinaisesta henkisen työn tuloksesta. *Kohler* m.t.s. 138 erottaa nerokkaan konversation ja tilapäispuheen sillä perusteella, että jälkimmäinen kuuluu "järjestettyyn elämän piiriin"; edellinen saattaa olla miten henkevä ja omaperäistä tahansa, olematta silti teos. Ks. myös *Kohler*, *Autorrecht* s. 166: "Wer einen Vortrag hält, will seine Gedanken zur künstlerischen Form bilden — im Gegensatz zu dem Gespräch des Tisches —." Vrt. *Dernburg* s. 98.

³ *Knoph* s. 75.

⁴ UBS 4 art. 2 k:n säännöksen mukaan, joka on luonteeltaan obligatorinen, ei tekijänoikeuden nautintaa (*jouissance*) tai harjoittamista (*exercice*) saa panna riippuvaiseksi mistään muodollisuuksista. Tämä säännös otettiin Bernin sopimukseen Berliinin konferenssissa; alkuperäisessä konventiossa oli säädetty, että kansainvälisen suojan edellytyksenä oli teoksen kotimaan lain mukaan voimassaolevien ehtojen ja muodollisuuksien noudattaminen. Mainitun säännöksen kantavuudesta on erimielisyyttä. On syyllä esitetty, ettei ulkomailla ensiksi ilmestyneeltä liittomaan

dispositiovallan teokseen vain, jos hän on sen itselleen pidätännyt ja pidätys on tehty julkiseksi.¹

Kun tekijänoikeus on syntynyt, pysyy se muuttumattomana, missä konkreettisissa muodoissa teos saatettaneenkin julkisuuteen. Tekijänoikeus on henkistä laatua oleva realiteetti sellaisenaan, eikä niiden ulkonaisten manifestatioiden summa, joissa se esiintyy julkisuudessa. Päinvastoin saattaa sama teos ilmetä monissa muodoissa. Kuvaamataiteellinen teos voidaan toisintaa maalauksena, radeerausena, piirustuksena jne, kirjallinen teos eri kielillä, romaanina, näytelmänä, elokuvana tms. Tekijänoikeus pysyy samana muodonvaihteluista huolimatta ja kärsittää ne kaikki, sillä teos on sama, jos sen identisyys vain on muodonvaihteluissa säilynyt.²

4. *Teoksen sisällöksen luvallisuus*. Tuntuu luonnolliselta, että tekijänoikeuden suoja evättäisiin teoksilta, joiden sisällys sotii lakia tai hyvää tapaa vastaan. Näin ei kuitenkaan ole laita. Sisällyksestensä huolimatta teos on tekijänoikeudellisesti suojattu, jos se on luettavissa kirjallisiin, taiteellisiin tai tieteellisiin tuotteisiin. Eri asia on, että laissa voidaan tekijänoikeu-

kansalaisen teokselta voida evätä suojaa säännöksellä, joka asettaa suojan ehdoksi esim. tekijänoikeuden siirron kirjallisen muodon. Sen sijaan ei liene estettä säätämislle, että kotimaan kansalaisen tekijänoikeuden panttauksen tai muun luovutuksen pätevyys on riippuvainen mainitun muotovaatimuksen täyttämisestä tai rekisteriin merkitsemisestä. TekijäL 28 §:n mukaan pitenee nimettä tai salanimellä julkaistun teoksen suoja-aika, jos tekijä ilmaisee itsensä opetusministeriölle. Säännös ei ole ristiriidassa UBS:n mainitun artiklan kanssa, koska tekijä sen kautta saavuttaa edun. Mm. Amerikan Yhdysvalloissa ja eräissä Bernin sopimukseen liittyneissä maissakin on säädetty tekijänoikeuden rekisteröiminen ja teoksen tallettaminen viranomaisen huostaan tekijänoikeuden harjoittamisen ehdoksi. *Knoph* m.s.; *Torben Lund* m.t.s. 266 ss.; *Raestad* ss. 61, 184, 186; *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 417 s; *Höffmann*, *Die Berner Uebereinkunft* s. 89 s; *Weil* s. 288; *Kopsch* GRUR 1942 s. 97.

¹ *TekijäL* 17 § 3 ja 8 k. Tällainen ennakkovarauma on oikeustoimi, johon alaikäinenkin teoksen tekijä voi ryhtyä, koska se tuottaa hänelle vain etua. Varauma on asiakirja, jonka ollakseen pätevä jokaista vastaan, tulee olla merkitty kuhunkin teoskappaleeseen. *Kohler* m. t. s. 226 s.

² *Norjan ehdotus* s. 21.

den suoja kieltää epäsiiveellisiltä teoksilta.¹ Kuitenkin johtaisi tällainen laki oikeuspoliittisilta vaikutuksiltaan omittuisiin tuloksiin. Jokainen olisi silloin tekijän luvatta oikeutettu monistamaan ja levittämään epäsiiveellisiä teoksia, joita tekijä ei itse ollut koskaan ajatellutkaan päästää julkisuuteen. Teosten vapauttaminen tekijänoikeudellisesta suojasta veisikin vain niiden suurempaan levikkiin kuin minkä ne saisivat, jos tekijälle olisi valta määrätä, onko teos otettava gramfonilevyille, esitettävä julkisissa tilaisuuksissa, käännettävä toiselle kielelle jne. Tekijänoikeuden persoonallisesta luonteestakin seuraa, että tekijällä TekijäL:n mukaan, johon ei ole otettu mainitun laatuista kieltosäännöstä, on oikeus suojata itsensä sitä vastaan, joka vastoin hänen tahtoansa painattaa, esittää tai muutoin saattaa julkisuuteen teoksen, jonka sisältö sotii lakia tai hyvää tapaa vastaan.²

Mutta sitäkin käsitystä ei ole pidettävä oikeana, että tällainen teos, jos se on julkaistu, olisi vapaasti jokaisen käytettävissä, vaikka julkaiseminen olisikin rangaistava teko. Tuomioistuimien, jonka tutkittavana on tekijän nostama kanne sellaisen teoksen luvattomasta kääntämisestä tai filmauksesta tms, saattaa sen epäsiiveellisestä sisällyksestä olla toista mieltä kuin tuomioistuimien, joka EpäsJulL 2 §:n nojalla on tuominnut teoksen mainitusta syystä hävitettäväksi. Tulisiko edellisen tuomioistuimen tästä syystä evätä tekijältä oikeussuoja? Mainittu käsitys johtaisi myös helposti siihen, että kun teos on joidenkuiden epäsiiveellisten kohtiensa vuoksi tuomittu menetettäväksi, sitä saataisiin tekijän luvatta käyttää, jättämällä pois epäsiiveelliset kohdat. Teoksen moraalinen tai lainvastainen sisältö ei niin muodoin tee tyhjäksi tekijän yksinoikeutta teokseen.³

¹ UBS:n mukaan on liittomailla tähän oikeus (UBS 17 art.)

² Allfeld, Urheberrecht s. 29; v. Konow s. 12; Grundtvig s. 35; v. Hentig s. 20 ss.

³ Allfeld m. s. Toisin kuitenkin esim. Kohler s. 160 ja Nitze s. 59, jonka mielestä, jos esim. marseljeesin (!) esittäminen on kielletty, siihen ei ole tekijänoikeuden suoja. Kuten tekstissä myös Lok s. 49; Dernburg s. 103; Raestad s. 45; Torben Lund m.t.s. 117; Riezler s. 217; Jacobsen s. 58. Ita-

Kuitenkaan ei tekijä voine saada korvausta tekijänoikeutensa loukkaamisesta;¹ hän on oikeutettu vaatimaan ainoastaan isyytensä tunnustamisen teokseen ja kieltämään sen mukaamisen ja julkistamisen.² Myös on teoksesta tehty kustannus- tai muu luovutus sopimus hyvän tavan vastaisena pätemätön; se sisältää ns. alkuperäisen mahdottomuuden.

5. *Teoksen nimi.* Tieteisopissa on kauan käyty kiistaa siitä, onko teoksen nimi (titteli) tekijänoikeussuojan alainen vai ei. Muutamien maiden lainsäädännössä nimi luetaan suojattuihin teoksiin. Suomen TekijäL:ssä säädetään rangaistus sille, joka luvatta tekee luovutetun tai perityn teoksen nimeen sellaisia muutoksia, jotka loukkaavat tekijän moraalisia oikeuksia (*m.l. 30 § verr. 22 ja 23 §:än*), mutta jätetään avoimeksi kysymys, onko tekijällä teoksen nimeen laajempi, etenkin se oikeus, ettei nimeä saa käyttää toisessa teoksessa. Milloin nimi on katsottava teoksen osaksi, nauttii se tietenkin samaa suojaa kuin itse teoskin. Näin on laita niissä harvinaisissa tapauksissa, jolloin nimitys kuuluu teoksen alkuun; muulloin nimi on vain teoksen tunnusmerkki. Mahdollista kuitenkin on, että nimi on niin muodostettu, että se sinään on omaperäinen henkinen tuote, esim. antaessaan vihjeen teoksen sisällyksestä ("Vieras mies tuli taloon"). Mutta jos nimeltä puuttuu tällainen luonne, ei suoja nimen väärinkäyttöä vastaan voida johtaa TekijäL:n säännöksistä.³ Milloin nimeä on käytetty elinkeinotoiminnassa kilpailu-

lian kassatio-oikeus on kerran lausunut asiasta: Jos teos on epäsiiveellinen, ei se voi olla todellinen taideteos; jos se taas on oikean taiteellisen inspiraation ilmaus, ei se voi olla epäsiiveellinen. *Knoph* s. 74 alav. 1.

¹ v. Konow m. s. Se voitto, joka teoksen julkisuuteen saattajalle on tullut, tuomitaan valtiolle menetetyksi. *RL 2:16.*

² *Ask* s. 35.

³ Samoin communis opinio Saksan tieteisopissa. Ks. esim. *Gierke* s. 788; *Sprenkman* s. 79; *Ebner GRUR* 1938 s. 71; *Elster*, Theaterrecht s. 147; *Riezler* s. 223; *Allfeld*, Urheberrecht s. 41. UBS ei myöskään suoja teoksen nimeä, vaan on jättänyt liittomaiden lainsäädännölle sellaisen suojan säätämisen. *Hoffmann* m. t. s. 61. Bernin tekijänoikeustoimisto on kuitenkin ehdottanut konventioon otettavaksi uuden 15-bis art:n suojaamaan teoksen nimeä, "s'il présente un caractère distinctif". *Mayer* s. 163.

tarkoitukseen, suoja on saatavissa VilpKilpL:n säännöksistä;¹ niin esim., jos elokuvateatteri käyttää hyväkseen jonkin elokuvan yleisömenestystä — "Kampf um die Kundschaft" — antaen elokuvalla nimen, jota on käytetty toisessa teatterissa esitettyssä elokuvassa.² Mutta jos kysymyksessä ei ole elinkeinotoiminta — hyväntekeväisyyskonsertissa esim. lauletaan iskelmä toisen iskelmän nimellä — lienee tekijän katsottava olevan oikeusturvaa vailla.³

5 §.

TEOKSEN LAJEJA.

TekijäL 2 §:n mukaan on jokainen kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen teos tekijänoikeudellisesti suojattu. TekijäL sisältää tässä suhteessa ns. yleisklausuulin. Suojattujen henkisten tuotteiden piiri ei ole suljettu (ns. suljetun piirin järjestelmä); mikäli ennen tuntemattomia kirjallisia, taiteellisia tai tieteellisiä teoksen lajeja syntyy, tulevat ne automaattisesti lain suojasta osallisiksi. Laissa ei kuitenkaan ole tyydytty yleisklausuulin säätämiseen. Mainitussa lainkohdassa luetaan joukko teoksen lajeja esimerkkeinä, kuten ilmenee lainkohdan johtolauseeseen otetusta sanasta "niinkuin". TekijäL on omaksunut UBS:n järjestelmän, jonka 2 art:ssa esitetään ensiksi yleisklausuuli ja sen jälkeen seuraa luettelo eräistä kirjallisista, tie-

¹ VilpKilpL 1 §; Nybergh JFT 1937 s. 171 alav. 3; Sprengmann s. 82 s; Elster m. t. s. 149.

² Knoph ss. 553, 561. Mayer s. 159 ss. erottaa kahdenlaisia teoksen nimiä: titre original ja titre banal; edellisiä suojataan tekijänoikeuden, jälkimmäisiä vilpillisestä kilpailusta voimassaolevien säännösten mukaan.

³ Itävallan tekijälakiin on otettu säännös teoksen nimen yleisestä suojasta sen tapauksen varalta, että nimen käyttäminen voisi saada aikaan sekaannusta (Verwechslung). Mitteis s. 148. Italian uudessa tekijälaisissa kielletään teoksen ottamasta toisen teoksen nimeä, paitsi milloin teokset ovat siksi erilaatuisia luonteeltaan ja lajiltaan, ettei mikään sekaannus ole mahdollinen (100 art).

teellisistä ja taiteellisista teoksista, jotka ovat UBS:n suojan alaisia.¹

Eräiden muiden, mm. Ruotsin, Tanskan ja Saksan laeissa noudatetaan suljetun piirin järjestelmää. Niissä luetaan tyhjentävästi kaikki ne tuotteet, joita laki koskee.² Itävallan tekijänoikeuslaki sisältää yleisklausuulin, mutta sen ohella tyhjentävän luettelon teoksista, joiden hyväksi lain suoja tulee.³

Luetteloimista l. ns. kategoriametodiikkaa vastaan, tapahtui se kummassa edellämainitussa mielessä tahansa, on sanottu, että se on omiansa "vesittämään" tekijänoikeudellista ajatusta, koska se helposti johtaa päättelemään, että jokainen luettelossa esiintyvä henkinen tuote olisi omaperäisyydestänsä riippumatta tekijänoikeudellisesti suojattu. Sen vuoksi olisi asianmukaisinta, että laki sisältäisi ainoastaan yleisklausuulin.⁴

Muistutus on osittain oikeutettu. Luetteloimisissa on se vaara, että luetteloon tulee otetuksi teoksia, joiden kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen luonne on tulkinnanvarainen. Näin on käynyt esim. Suomen TekijäL:ssä, kun suojan alaisina teoksina on mainittu mm. teknillistä laatua olevat piirto- tai vapaakuvauset esitykset (m.l. 2 § 1 mom. 9 k), jotka ovat vain tiettyssä mielessä suojattuja. Luetteloiminen onkin puolustettavissa ainoastaan historiallisilla syillä. UBS:n ja Suomen TekijäL:n järjestelmällä on tyhjentävään luetteloimiseen verrattuna se etu, että uusi kirjallinen, taiteellinen tai tieteellinen teos tulee lain suo-

¹ UBS:n systematiikka ei tässä, yhtä vähän kuin useissa muissakaan suhteissa, ole täysin johdonmukainen ja joskus UBS:n katsotaankin siitä syystä edustavan suljetun piirin järjestelmää. Niin esim. Lissbauer s. 179. Vrt. kuit. Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft s. 60. Mainitussa 2 art:ssa ei lueta elokuvaisia teoksia; vaan on niistä erityinen säännös 14 art. 2 k:ssa. Bernin tekijänoikeustoimisto on kuitenkin tehnyt ehdotuksen mainittujen teosten siirtämisestä sanottuun luetteloon. Jacobsen s. 65. TekijänoikeusKom on omaksunut puhtaan yleisklausuulijärjestelmän (1 § 1 mom.).

² v. Konow s. 13; Torben Lund, Forfatterretten s. 30; Allfeld, Urheberrecht, s. 26.

³ Mitteis s. 27.

⁴ Hoffmann m.t. s. 52; v. Konow m.s.

jasta osalliseksi ilman lain muutosta, joka jälkimmäisen järjestelmän mukaan on tarpeen ja johon on ollut pakko turvautua mm. sen jälkeen, kun elokuvaisten teoksien suojaaminen tuli päiväjärjestykseen. Toiselta puolen on myönnettävä, että suljetun piirin järjestelmä on pienille maille soveltuvampi kuin yleisklausuulisysteemi, jonka vallitessa maa on kansallisen kohtelun periaatteen johdosta velvollinen myöntämään suojan sellaisellekin ulkomailla ilmestyneelle teokselle, joka ei kotimaassaan ole suojattu (*UBS 4 art. 2 k.*)¹

TekijäL 2 §:ssä mainittujen teosten arvostelussa on mainitusta syystä erityisesti korostettava sitä, että teoksen, voidakseen tulla lain suojasta osalliseksi, pitää osoittaa omaperäisyyttä ja kuulua kirjallisuuden, taiteen tai tieteen aloihin. Kun siis sanotun pykälän 1 mom. 9 k:ssa suojaa nauttivien teoksien joukossa mainitaan esim. kartat, ei siitä seuraa, että jokainen kartta olisi suojattu, vaan ainoastaan kartta, jonka valmistamisessa on ilmennyt individuaalista omaperäisyyttä, olkoonpa miten vähäistä tahansa.² Ts. ei ole lähdettävä siitä edellytyksestä, että kun kartta on mainittu luettelossa, se myös aina olisi tekijänoikeudellisesti suojattu, vaan siitä, että se nauttii suojaa ainoastaan, mikäli se on persoonallisen luomistyön ilmaus.³

Luettelossa ei ole taiteellisia teoksia käsitelty yhtenäisesti ("taiteen ykseys"), vaan on mm. sävellykset, veistokuvat sekä tanssi- ja elätaiteelliset teokset mainittu erikseen.⁴

¹ *Lissbauer m.s.*

² *Hoffmann m.t.s. 57; Norjan ehdotus s. 25.*

³ Niissä maissa, kuten Itävallassa, joissa yleisklausuulin ohella on säädetty tyhjentävä luettelo suojaa nauttivista teoksista tutkitaan ensin, onko tuote, jolle suojaa vaaditaan, mainittu luettelossa, ja vasta sitten, onko se individuaalisen toiminnan tulos. *Mitteis m.s.*

⁴ Tavallisessa kielenkäytössä taiteella ymmärretään usein kaikkia vapaan intellektuaalisen toiminnan lajeja, siis myös kirjallisuutta, toisinaan asetetaan diskursiivisesti vaikuttava taide, kirjallisuus ja musiikki, kuvaamataiteen vastakohtaksi tai luetaan taiteisiin vain kuvaamataide ja musiikki. Vrt. *Raestad s. 42. Hoffmann m.t.s. 51 s.* huomauttaa *UBS 2 art.* arvostellessaan, ettei sävellyksen yhtä vähän kuin tanssitaiteellisen tai elokuvaisen teoksen itse asiassa voisi katsoa kuuluvan taideteoksiin,

1. *Kieliasuiset teokset.* TekijäL luettelee ensimmäisinä tekijänoikeudellisina teoksina kirjoitukset, minkälaatuiset tahansa, niin myös kirjeet, joilla sisällykseensä tai kirjeen kirjoittajan henkilöön katsoen on kirjallinen luonne sekä suulliset esitykset. Niille on yhteistä, että ajatus on kielen välityksellä saatettu individuaaliseen muotoon, jonka kautta tekijän henkinen tuote saatetaan ulkomaailman aistittavaksi.¹ Niitä voidaan tästä syystä yhteisesti nimittää kieliasuisiksi teoksiksi. Niihin ei voida lukea esim. elokuvaista teosta, koska idean muotoon pukeminen ei siinä tapahdu kielen välityksellä.²

a. *Kirjoitus ja kirje.* Kun TekijäL:ssä sanotaan, että kirjoitukset, "minkälaatuiset tahansa",³ ovat henkisiä tuotteita tekijänoikeudellisessa mielessä, ei sanontaa ole otettava kirjallimellisesti — ei kaikki mitä on kirjoitettu, ole silti "kirjoitus" — vaan on mainitun sanonnan ymmärrettävä sisältävän vain sen, ettei erotusta ole tehtävä kirjallisuuden eri lajien välillä. Ts. sanonnalla on tahdottu korostaa ainoastaan sitä, että kirjoitus nauttii tekijänoikeuden suojaa, käsiteltiinpä siinä tiedettä, taidetta, yhteiskunta- tai valtio-oppia, maataloutta, tekniikkaa tai mitä muuta henkisen toiminnan alaa tahansa, jossa vaan tekijän yksilöllinen luomiskyky ilmenee.

Kirjoitus, joka ainoastaan luettelee tosiasioita tai havain-toja, ilman itsenäistä persoonallista aineen käsittelyä, ei ole kirjallinen (= litteräärinen).

vaan että ne edustavat omaa lajiansa kirjallisuuden ja taiteen rinnalla. Oikea jaoittelu olisi senvuoksi sellainen, jossa erotettaisiin toisistaan kirjallisuus ("Sprachkunst"), sävellykset, elokuvaiset, tanssi- ja kuvaamataiteelliset teokset. Ruotsissa käsitellään toisaalta kirjailijan ja säveltäjien teokset samassa ja kuvaamataiteilijain teokset toisessa laissa; Tanskassa käsitellään samassa laissa, mutta eri osastoissa kirjailijain ja taiteilijoiden tekijänoikeudet, mutta luetaan sävellysteokset kuuluviksi edellisten oikeuksien suojan alaisuuteen. Sävellysteoksien sijoittaminen kirjallisten teosten piiriin saanee selityksensä siitä, että sävellysteoksille alkujaan katsottiin ominaiseksi sävellyksien merkitseminen nuoteille. Vrt. *Jacobsen s. 68; Torben Lund, Forfatterret m.s.*

¹ v. *Konow m.s.*

² *Allfeld m.t.s. 31.*

³ *UBS 2 art.: "les livres, brochures et autres écrits".*

Teoksen ei tarvitse olla "korkeata tyyliä", mutta kuitenkin korkeampaa kuin mitä pelkkään faktojen esittämiseen tai toteamiseen tarvitaan. Asteikko on tässä suhteessa sangen laaja. Individuaalista, henkistä panosta koskeva vaatimus saattaa in concreto tapahtuvassa harkinnassa olla hyvin lieväkin, mutta kokonaan ei tuo panos saa puuttua, vaan tekijän persoonallisuuden tulee käydä teoksesta tavalla tai toisella ilmi.

Teos, joka on valmistettu ainoastaan kirjapainolliseksi näytteeksi, ei saata olla tekijän oikeussuojan alainen, ei myöskään osoitekalenteri tai tavaraluettelo, tavallinen sanomalehti-ilmoitus, konsertti- tai elokuvaohjelma tms, jos ne vain, niinkuin tavallisesti on laita, sisältävät tietoja määrätystä olosuhteista. Samoin on mainitulla edellytyksellä matkaoppaiden, aikataulujen ja monien muiden sentapaisten kirjoitusten¹ laita.

Mutta milloin teoksesta, vaikka se olisikin juuri sanottua luonnetta, osoitekalenteri esim. käy ilmi, että sen valmistaminen on kysynyt ja osoittaa ainehaston valitsemis- ja seulomiskykyä tai systemaattista kokoonpanotaitoa tahi jos se on, tosiasioiden luetteloinen ohella, varustettu selityksillä tai niiden lähemmällä kuvauksilla, voi teos henkiseltä tasoltaan kohota tekijänoikeudellisen suojan ansainneeksi. Lakiteos, joka ainoastaan sisältää eri lakien tekstit aikajärjestyksessä, ei ole henkinen tuote tekijänoikeudellisessa mielessä, mutta jos se on kokoonpantu systemaattisesti tai jos siinä on viittauksia lainsäädännöksestä toiseen tahi oikeustapauksien selostuksia, on se luovan henkisen työn tulos. Ilmoitus sanomalehdessä voi niinkään olla laadittu siksi omaperäiseen, geniaaliseen muotoon, esim. runona, ettei sen tekijänoikeudellisesta luonteesta saata olla epäilystä.²

¹ Kohler, Urheberrecht s. 155; Lissbauer s. 172.

² Schlittgen s. 36. Hintaluetteloiden, osoitekalentereiden, karttojen, almanakkojen ym. suojasta ks. oikeustapauksia *JFT* 1891 s. 157; 1895 s. 53 N:o 43; *NJA* 1882 s. 490; 1913 s. 520; 1915 s. 500; 1916 s. 1; 1927 s. 357. Tanskan tekijäläisissä luettelissa mainosjulisteet (reklaamit) suojattujen teosten joukossa. Säännöksen tarkoituksena ei ole antaa lisäturvaa julisteen tekstille tai kuville, vaan sille omaperäiselle kompositiolle, esim. iskulauseelle ("slogan"), jolla mainostettua tavaraa painetaan yleisön mie-

Keittokirja, joka sisältää vain tiedot, mitä aineksia kuhunkin ruokalajiin on pantava ja kuinka niitä on hämmennettävä tai muotilehti, johon on otettu leikkauskaavioita ilman valikointia, eivät näissä mekaanisissa muodoissa julkaistuina ole tekijänoikeudellisia kirjoituksia, mutta ovat niitä, jos ruokareseptit tai leikkauskaaviot on määrättyjen periaatteiden mukaan järjestetty tai instruktiivisilla huomautuksilla varustettu.¹ Samoin on päiväkirjamuistiinpanojen laita; jos niissä on päiväntapahtumia, lämmönvaihteluja tai sade- ja poutapäiviä tms. selostettu yksinomaan kronologisesti, on niitä verrattava tavallisiin luetteloihin; vasta jos muistiinpanoja on tehty arvostelevassa tai alan olojen kehitystä tarkkaavassa mielessä voivat ne saada tekijänoikeudellisen arvon.

Niinkuin edelläesitetystä näkyy, ei mitään tarkkaa sääntöä, jolla jokaiseen kirjoitukseen nähden voitaisiin varmasti sanoa, onko sitä pidettävä TekijäL:n suojasta osalliseksi tulevana teoksena vai ei, voida asettaa. Tapausta myöden on arvosteltava, onko kirjoitus yksilöllisen henkisen työskentelyn tulos ja onko sillä omaperäisyyden leimaa. Romaanien, näytelmien, runojen ja muiden kaunokirjallisten sekä tieteellisten teoksien arviointi on tässä suhteessa useimmiten helppoa. Niiden omaperäisyyteen sisältyvä teoksen kauneusarvo on tavallisesti ilmeinen, muiden vähäpätöisempien tuotteiden monesti kyseenalainen.²

liin ("Kaikki tiet vievät tavarataloon", "Sängyn valitseminen on luottamuskyseminen" jne.). Voidaan kysyä eikö suojaa tällaisessa tapauksessa ole luonteenomaisimmin saatavissa vilpillistä kilpailua koskevasta laista. Vrt. *Jacobsen* s. 72.

¹ Ks. ed. s. 74 ja *UfR* 1911 s. 947; 1933 s. 713.

² *de Boor* s. 78 pitääkin toivottavana, että puhelinluettelot, korkotaulut ja muut sellaiset teokset, joiden omaperäisyys ilmenee vain teoksen kompositiossa, suljettaisiin pois tekijänoikeuden suojasta. — TekijänoikeusKom 41 §:n mukaan olisi oikeus karttoihin, piirustuksiin, piirto- tai vapaakuvasiiin esityksiin, ohjelmiin, luetteloihin tahi muihin senkaltaisiin töihin, joihin ei olisi tekijänoikeutta, niin myös oikeus erikoismuotoisiin ilmoituksiin ja mainosjulisteisiin, luettava tekijänoikeuteen verrattaviin oikeuksiin, joihin tekijälain säännöksiä olisi sovellettava sikäli, ettei töitä

TekijäL:n mukaan *kirjeellä* on tekijänoikeudellinen suoja kahdella perusteella, joko sisällyksensä puolesta tai kirjeiden kirjoittajan henkilöön nähden.

Mitä tulee kirjeisiin, joita sisällykseensä nähden on pidettävä teoksina tekijänoikeudellisessa mielessä, on niihin sovellettava, mitä edellä on kirjoituksesta sanottu; kirjeeltäkin vaaditaan, että se on "une création individuelle". TekijäL:ssä ilmaistaan tämä korostamalla sitä, että kirjeellä tulee sisällykseensä nähden olla kirjallinen luonne. Lain sanonta on teoreettisesti sikäli epätarkka, että siinä kiinnitetään huomio ainoastaan kirjeen sisällykseen, vaikka tarkoitus, koska teoksen sisällys, s.o. idea sellaisenaan ei ole tekijänoikeuden kohteena, on ollut sanoa, että kirje sisältämänsä idean tai ideoitten muotoutumana on kirjallinen. Kirjeen kirjallisen luonteen arvostelulle on merkityksetöntä, onko kirje kirjoitettu yhdelle henkilölle tai rajoitetulle henkilöpiirille, niin myös, oliko kirjoittajan tarkoituksena saattaa kirje yleisön saataviin vai ei.¹

Puheena olevalla säännöksellä on, mikäli kirjeen sisällystä koskee, tätä nykyä verrattain vähäinen käytännöllinen merkitys. Tavalliset jokapäiväiset kirjeet, joissa kerrotaan perhe tapahtumista tai joissa käsitellään liikeasioita, eivät ole sellaisia kirjeitä, joita TekijäL:ssä tarkoitetaan. Entisten aikojen kirjeellinen ajatustenvaihto, joka tapahtui valitussa, tyyliteltyssä muodossa, on meidän rauhattomana ja hengettömänä aikakautenamme jäänyt unohduksiin.² Kaunokirjallisissa teoksissa useasti käytetty kirjeen muoto, ns. fingeerattu kirje, ei tee teosta kirjeeksi, vaan on sellaista kirjettä arvosteltava tavallisena kirjoituksena.³

Tunnustamalla kirjeelle, jolla kirjeen kirjoittajan henkilöön

saisi, paitsi erinäisissä tapauksissa, jäljentää ennen kuin 10 v. on kulu-
nut työn valmistumisesta.

¹ v. *Konow* s. 15. Raestadin mielestä ei UBS:n voida katsoa suojaavan yksityiskirjeitä, koska niiden tarkoitus ei ole litteräärinen. *Raestad* ss. 44, 180.

² *Mitteis* s. 143.

³ v. *Hentig* s. 27.

nähden on kirjallinen luonne, lainsäätäjä on tuonut TekijäL:ään vieraan periaatteen.¹ Ei lainvalmistelukunnan ehdotuksessa eikä hallituksen esityksessä eduskunnalle ollutkaan puheenaolevaa säännöstä, vaan otettiin se lakiin eduskuntakäsittelyssä suuren valiokunnan ehdotuksesta² ilman että kukaan täysistunnossa huomautti sen soveltumattomuudesta tekijänoikeussäännöstöön. Mutta kun laki on kirjoitettu, on sitä sovellettava. Kysymys voi olla vain siitä, keitä henkilöitä on pidettävä sellaisina, että heidän jälkeenjättämillään kirjeillä on niiden sisällyksestä riippumatta — esim. puhtaita liikeasioita käsitteillä tai kutsukirjeillä — tekijänoikeudellinen suoja. Onko jokainen kuuluisuuden Suomen historiassa saavuttanut henkilö vai ainoastaan sellainen, jolle tämä kuuluisuus on tullut kirjallisen toimintansa perusteella, katsottava puheenaolevassa lainkohdassa tarkoitetuksi henkilöksi? Lain sanamuoto ("henkilöön nähden kirjallinen luonne") näyttäisi puhuvan jälkimmäisen olettamuksen puolesta, vaikka sitä vastaan voidaankin sanoa, että myös poliitikon puheita voidaan pitää kirjallisina tuotteina tämän sanan litteräärisessä merkityksessä.³

Tekijänoikeuden suoja voi kirjeelle vaatia vain kirjeen kirjoittaja, tai hänen kuoltuaan, hänen kuolinpesänsä osakkaat, ei kirjeen vastaanottaja.⁴

¹ *Knoph* s. 68 alav. 1. Saksan tieteopissa puolletaan toisinaan, joskin harvoin, puheenaolevaa periaatetta; kiista on pyörinyt mm. sen kysymyksen ympärillä, olisiko kaikille Goethen kirjeille, sellaisillekin, jotka ovat kosketelleet vain kotoisia asioita, myönnettävä tekijänoikeudellinen lainsuoja. Ks. tark. *Allfeld* m.t.s. 45. Pohjoismaisesta lainkäytöstä ks. *NJA* 1921 s. 579: Gustaf Frödingin kirjeillä katsottiin muotoonsa ja sisällykseensä nähden olevan kirjallinen luonne (Korkeimman oikeuden vähemmistö oli toista mieltä sillä perusteella, ettei kirjeiden sisällyksestäkään voitu päätellä kirjoittajan itsensä pitäneen niitä omaperäisinä kirjallisina teoksina).

² *Suurv. miet. N:o 108 hall.esit. N:o 89 v. 1926 vp.* Suuren valiokunnan mietintöjä ei perustella. TekijänoikeusKom:n ehdotus ei sisällä puheena olevan laatuista säännöstä (1 §).

³ Edellisen vaihtoehdon puolesta myös *Nybergh JFT* 1937 s. 172 alav. 3.

⁴ Kirjeen kirjoittaja on oikeutettu vaatimaan oikeussuojaa myös RL

b. *Suulliset esitykset.* KirjTaitA:n mukaan oli suullisesti esityksistä ainoastaan saarnoilla, luennoilla sekä opetusta, mielenlennystä ja ajanvietettä tarkoittavilla esitelmillä lainsuoja. Ehdotuksessansa tekijälainsäädännön uudistamiseksi lainvalmistelukunta esitti, että suoja laajennettaisiin käsittämään suulliset esitelmät ja sellaiseen esitelämään verrattavat puheet, millä sanonnalla tilapäispuheet tahdottiin jättää lain ulkopuo-

38:8:n ja PainoL 28 §:n nojalla. Edellisessä säädetään rangaistus kirjesalaisuuden paljastamisesta ja jälkimmäisessä kielletään sellaisten yksityisten kirjeiden painosta julkaiseminen, jotka eivät kuulu oikeusjuttuihin, ilman kirjoittajan tai hänen oikeudenomistajansa lupaa, ennen kuin 20 v. on kulunut kirjoittajan kuolemasta. Kummankin lainsäädännön perusteena on kirjoittajan persoonallisuuden suojaaminen. Vrt. Kohler m.t.s. 443 s: *"Jeder Mensch — — hat sein Innenleben, oftmals die Keimstätte seiner erhabensten Gedanken, — — wo die Seufzer einer bedrängten Seele klingen, wie das Entzücken eines hochbeglückten Herzens — — sich ergeben, wo all das Sehnen, Hoffen, Streben eines Menschen erklingt. Die Wahrung dieses Seelenlebens — ist eine heilige Pflicht des Rechts.* Ks. myös Lissbauer 307 ss; Eberstein, Författarrätten II s. 168.

Kirjeen vastaanottaja ei ole Suomessa nimenomaisilla lainsäädännöksillä turvattu persoonallisten intimitteittensä puolesta. Hallituksen esityksessä TekijäL:ksi oli ehdotettu, ettei tekijä saanut käyttää tekijänoikeutensa yksityiskirjeisiin, jos vastaanottaja ja hänen kuoltuaan, hänen luettelut lähimmät omaisensa eivät antaneet siihen suostumustansa. Lakivaliokunnan ehdotuksesta säännös poistettiin mm. sillä perusteella, ettei kirjoittajan oikeutta voitu aina jättää vastaanottajan suostumuksesta riippuvaksi, ei esim., jos tämä oli julkisesti levittänyt vääriä tietoja kirjeen sisällyksestä tai muodosta. *Lv. miet. N:o 13 hall. esit. N:o 89 v. 1926 vp. s. 3.* Jos tällaisia syitä ei ole, lienee kirjeen vastaanottaja samalla oikeusperusteella kuin sen kirjoittajakin, katsottava oikeutetuksi, vaikka kirjeen julkaisemisesta vastoin hänen tahtoansa ei olekaan säädetty rangaistusta, saamaan kieltotuomion julkaisemisesta vastaan, jos hänen persoonallinen etunsa tulisi julkaisemisen johdosta loukatuksi. Vrt. Kohler, m.t.s. 444; myös Lissbauer m.ss. *Vindring Kruse*, Ejendomsretten s. 1986 s. on sitä mieltä, että vastaanottajalla on kirjeeseen, paitsi fyysillistä, myös "sielullinen" omistusoikeus, jonka johdosta hänen suostumuksensa kirjeen julkaisemiseen on tarpeen. Ks. myös *Moe TFR 1941 s. 9 ss; Nybergh JFT 1937 s. 163 alav. 10.*

Edellämainittu periaate, joka perustuu ns. intressivertailuun, rajoittaa kirjeiden käyttämistä mm. elämäkertojen lähteinä kenenkään persoonallis-

lulle.¹ TekijäL:n mukaan ovat kaikki suulliset esitykset, pidettiinpä ne vapaasti tai luettiin paperista, luettavat teoksiksi.² Esitelmät ja puheet, siis myös tilapäiset, olivat ne sitten luentoja, lausuntoja, saarnoja tai mitä muuta laatua hyvänsä, mikäli niitä vain on pidettävä henkisinä tuotteina, ovat niin muodoin suojattuja.³ On yhdentekevää, missä tilaisuudessa esitelmä tai puhe pidetään, julkisesti tai yksityisessä seurassa tahi kenenkään kuulematta; senkään puhetta, joka ääntänsä harjoittaakseen lausuu puheensa meren rannalla, ei ole lupa merkitä muistiin ja julkistaa.

2. *Tieteellistä tai teknillistä laatua olevat kuvaukset.* TekijäL:ssä mainitaan asemakaavapiirustukset, kartat sekä tieteellistä tai teknillistä laatua olevat piirto- tai vapaakuvauset esitykset erityisinä teoksen lajeina (*m.l. 2 § 1 mom. 9 k.*). Kun näitä ei päätarkoituksensa mukaan ole luettava taideteoksiksi, s.o. ihmisen tunteita liikuttamaan ajotuuksi tuotteiksi,⁴ on ne

ten etujen vastaisesti, ennen kuin niin pitkä aika on kulunut asianomaisen kuolemasta, että käyttämiskiellon ratio juris on lakannut olemasta. Saman oikeusperusteen mukaan ei myöskään esim. romaanissa ole lupa ottaa toisen ihmisen yksityiselämää sopimattomalla tavalla esityksen kohteeksi ei todellisin eikä muutetuin nimin niin, että henkilö on siitä tunnettavissa. Kohler m.t.s 445; *Elster Theaterrecht s. 20; Sprengmann s. 49 s; Dernburg s. 43; v. Hentig s. 25.* Vrt. kuit. *Droit d'auteur 1941 s. 77.* Henkilön valokuvaamisesta vastoin hänen tahtoansa ks. jälj. 231 s.

¹ Ks. ed. s. 78.

² Saksan tekijänoikeuslaki tulkitaan niin, että suullisetkin esitykset on luettava kirjoituksiksi, koska ne voidaan kirjoittaa muistiin. *Allfeld*, m.t.s. 43. Suulliset esitykset (*oeuvres orales*), jotka pidetään ilman käsikirjoitusta, otettiin Bernin sopimukseen vasta Rooman konferenssissa; sitä ennen mainittu sopimus suojaasi vain "materialisoituja" teoksia. Esitelmät, puheet, saarnat ynnä muut samanlaiset tuotteet (*les conférences, allocutions, sermons et autres oeuvres de même nature*) katsotaan kirjallisiksi ja taiteelliseksi tuotteiksi (*UBS 2 art. 1 k.*). Mitä "muilla samanlaisilla tuotteilla" on ymmärrettävä, on kiistanalaista. Ks. *Hoffmann m.t.s. 53; Raestad s. 97 s.*

³ Vrt. *Kohler, Autorrecht s. 166 s.*

⁴ Jos piirustuksella on etupäässä tällainen tarkoitus, on se luettava kuvaamataiteelliseksi teokseksi. *Lvk s. 25; v. Konow s. 18.*

rubrisoitava tieteellistä tai teknillistä laatua olevien kuvauksien yhteisen nimityksen alaisuuteen.

Puheena olevat kuvaukset ovat verrattavissa kirjoituksiin, joiden tarkoituksena on ideain tieteellinen tai opastava julkituominen; tämä julkituominen toimitetaan niissä kuvaamataiteen keinoin, s.o. tilassa tapahtuvan muotoilun avulla.¹ Sanat eivät ole ainoa väline, joiden avulla ajatus voidaan esittää.² Sanonta "teknillistä laatua oleva", jolla TekijäL:ssä on tahdottu korostaa kuvauksien ei-taiteellista luonnetta, voi johtaa oletamaan, että kuvaus suojataan sen sisältämän teknillisen idean vuoksi. Suojattu on kuitenkin vain kuvaus sellaisenaan, ei sen kohde, esim. lokomotiivityyppi, jota malli tms. kuvaus esittää. Säännöstä ei ole ymmärrettävä patentin turvaa käsitteväksi. UBS:n tekstissä ei mainittu sanonta esiinnykään, ja Itävallan tekijälain on sekaannuksen välttämiseksi kuvauksen ja sen teknillisen kohteen, koneen, välillä, sana "teknillinen" korvattu sanalla "opastava" (belehrend) osoittamaan kuvausten instruktiivista luonnetta.³

Puheena olevien kuvauksien tekijänoikeudellista luonnetta vastaan on huomautettu, että ne eivät sisällä mitään persoonallista panosta, koska ne vain esittävät kuvan olevaisesta.⁴ Paitsi sitä, ettei esim. topografinen kartta voi milloinkaan täydellisesti kuvata todellisuutta,⁵ voidaan muistutus torjua huomautuksella, että persoonallinen panos useasti ilmenee ilmaisuvälineen, värien tms. valinnassa.⁶

Kuvaukselta, jotta sen osaksi tulisi tekijänoikeuden suoja, ei

¹ *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 68; *Grundtvig* s. 29; v. *Konow* m.s. Itävallan tekijälain mukaan kysymyksessä olevat kuvaukset luetaan kirjallisiin teoksiin. *Mitteis* s. 34.

² *Kohler* m.t.s. 131.

³ *Mitteis* m.s. Samoin *Hellwag* s. 17: Uebermittlung einer Verstandstätigkeit. Vrt. *Hakulinen*, *Nord. ind. rättsskydd* 16 s. 163 s.

⁴ *Hoffmann* m.t.s. 57.

⁵ *Jacobsen* s. 60.

⁶ Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan voisivat vain sellaiset kartat, piirustukset sekä piirto- ja vapaakuvauset teokset, joilla on tieteellinen luonne, olla tekijänoikeuden kohteena (1 § 3 mom.).

voida vaatia, että se on teknillisesti tai tieteellisesti arvokas; pääasia on, että se omaperäisellä tavalla ilmituo ajatuksia tekniikan tai tieteen alalta, s.o. että se välittää käytännöllisiä tai teoreettisia tietoja graafillisin tai plastillisin (vapaakuvaisin) keinoin. Tällaisia kuvauksia ovat, paitsi TekijäL:ssä nimenomaisesti mainitut asemakaavapiirustukset ja kartat, esim. diagrammit, tilastolliset käyrät, anatomiset tai zoologiset mallit, virkapukujen, aseiden, rahojen ym. kuvaukset, mutta ei pelkästään mekaanisin apuneuvoin aikaansaadut esitykset, esim. koneesta otetut valokuvat, anatomiset preparaatit jms, joista puuttuu itsenäisen luomistyön tunnusmerkit.¹

3. *Sävellysteokset*. Tällaisia teoksia (*TekijäL* 2 § 1 mom. 3 k.) ovat henkiset tuotteet, joiden tarkoituksena on sävelien avulla vaikuttaa ihmisten tunteisiin. Sen ohella voi sävellys- l. musiikilliseen teokseen, niinkuin kaikkiin henkisiin tuotteisiin, liittyä epäoleellisia sivutarkoituksia (pianokoulu, signaalisävellykset jms). Sävelmä on useampien äänien yhdistelmä. Sävellyksen ainesosia ovat melodia, rytmi ja sointu, joihin useasti yhtyy sointiväri (Klangfarbe), voimakkuus (Dynamik) ja nopeus (Tempo), mutta nämä ovat ainoastaan sävelmän modaliteetteja.² Pääasia siinä on melodia, joka saattaa yksinkin olla tekijänoikeuden kohteena. Sävellysteosten aineisto on musiikilliseen käyttöön soveltuvien äänien rajoitetun luvun vuoksi ahdas. Mm. siitä johtuu, ettei nerokkainkaan säveltäjä voi kokonaan välttyä ottamasta teokseen yksityisiä melodioja ("akordeja"), rytmistä ja soinnusta puhumattakaan, toisista teoksista. Se voi tapahtua vastoin hänen tahtoansa, ennen kuullun ja unohdetun, mutta piilotajuntaan jääneen musiikillisen kuvan perusteella. Jos sävellysteos siitä huolimatta kokonaisuutena katsoen kantaa omaperäisyyden leimaa, ei melodian "varkautta" välttämättä ole pidettävä tekijänoikeuden loukkauksena.³ Yksittäistapauksen mukaan on harkittava, milloin sävellysteos on itsenäinen henkinen

¹ v. *Konow* s. 19; *NJA* 1884 s. 21; 1910 s. 160; v. *Hentig* s. 17.

² Vrt. *Poirier* s. 21; *Nitze* ss. 38, 45.

³ Ks. tark. jälj. s. 107 s.

luomus. Sävellysteokselta ei voida vaatia, että sillä on korkea musiikillistaiteellinen arvo; huomio on kiinnitettävä vain teoksen omaperäisyyteen. Myöskään ei ole tarpeen, että sävellys on nuotinkirjoituksen avulla merkitty muistiin. Improvisoitukin sävellys on tekijänoikeudellinen teos.¹

Sävellysteoksesta on erotettava musiikista kirjoitettu teos.² Sitä on tekijänoikeudellisesti käsiteltävä kirjoituksena. Toiselta puolen voivat kirjoitus ja sävellysteos olla toisiinsa yhdistettyjä ja muodostaa näytelmällis-sävellyksellisiä teoksia, oopperoita, operetteja jne.³

4. *Kuvaamataiteelliset teokset.* Nämä teokset, joille niinkuin taiteelle ylänsä, on ominaista vaikuttaminen tunteisiin, ovat säilyvästä aineesta tai sellaiselle aineelle valmistettuja fyysillisiksi kappaleiksi konkretisoituja henkisiä tuotteita.⁴

Millä tavalla tunteisiin vaikuttaminen tapahtuu, luontoa tai kuviteltua todellisuutta (fantasia), henkisiä piirteitä tai luonnetta kuvailemalla tahi yleisellä viivojen, värien ja muotojen sommittelulla (koriste- l. ornamenttitaide), on yhdentekevää.⁵ Kuvaus toimitetaan joko kappaleen pinnassa, s.o. kahteen mittasuuntaan (kaksidimensionaaliset teokset) tai sen ottamassa tilassa, s.o. kolmeen mittasuuntaan (kolmidimensionaaliset teokset). Ne ovat jaettavissa kahteen luokkaan myös sen mukaan, onko mainittu tunteisiin vaikuttaminen teoksen ainoa ominaisuus (ns. puhtaan l. silmiä hivelevän kuvaamataiteen teokset) vai onko sillä myöskin käytännöllinen tarkoitusperä (sovelletun kuvaamataiteen teokset).⁶

¹ *Allfeld*, Urheberrecht s. 53 ss; v. *Konow* s. 17 s.

² *Mitteis* s. 33: "Werk der Musik > Werk über Musik."

³ *UBS* 2 art.: "Les oeuvres — — dramatico-musicales."

⁴ *Torben Lund*, m.t.s. 79.

⁵ *Kohler*, Kunstwerkrecht s. 27 ss. tekee erotuksen ornamentti- ja muun taiteen välillä, jolle viimeksimainitulle olisi ominaista "uuden maailman luominen" (Weltschöpfungsidee). Edellisen taiteen tuotteet kuuluisivat mallilainsäädännön alaisuuteen. Jaotus ei ole saavuttanut kannatusta. Vrt. *Torben Lund* m.t.s. 322.

⁶ *UBS* tekee saman erotuksen. Puhdasta kuvaamataidetta ovat piirustus-, maalaus-, rakennus-, kuvanveistos-, kaiverrus- ja kiviipiirräntätai-

a) *Puhtaan kuvaamataiteen teokset.* TekijäL:ssä luetellaan erikseen kaksi- ja kolmidimensionaaliset teokset.

Kaksidimensionaalisia teoksia ovat "maalaukset, piirustukset, radeeraukset, kivi- ja puupiirroksiset sekä muut näihin verrattavat teokset" (m.l. 2 § 1 mom. 4 k). Näissä tapahtuu kuvaus taiteellisen vaikutuksen aikaansaamiseksi joko viivoin tai värein.¹

Mistä aineesta tai mihin aineeseen teos on valmistettu, on yhdentekevää (kangas, paperi, "al fresco") tai mitä värejä siinä käytetään (öljy- tai vesimaalaus l. akvarelli) tahi millä keinoin viivat teoskappaleeseen aikaansaadaan (puu-, vaski- tai kivi- piirros l. litografinen teos). Monasti kuvaamataiteellisia teoksia luodaan vain yksi kappale, gobeliini, öljymaalaukset jne. (ns. singulaariset teokset). Toisinaan ainoa kappale on vain sarjatuotannon peruskappaleena, jota graafillisin keinoin monistetaan. Sellaisia ovat radeeraukset sekä edellämainitut piirroksiset (ns. pluraaliset teokset).^{2, 3}

Kolmidimensionaalisia teoksia ovat "kaikenlaatuiset veistokuvat" (TekijäL 2 § 1 mom. 5 k). Näille on oleellista, eivät viivat ja värit, vaan kolmannen mittasuunnan konkretisoima ulkoainen muoto. Mainitun mittasuunnan ilmeneminen voi olla täydellinen (muistopatsas) tai vain osittainen (korkokuva l. reliefi). Mistä aineesta veistokuva on valmistettu, puusta, marmorista tai muusta kivistä, porsliinista, keramiikista, lasista tms, on asiaan vaikuttamatonta. Ratkaisevaa on ainoastaan taiteelli-

teen tuotteet (2 art. 1 mom. 2 k.), sovellettua taidetta taidetyön tuotteet (2 art. 2 mom.).

¹ *Torben Lund*, m.t.s. 64.

² Vanhin graafillisista piirroksista oli puupiirros. TekijäL:ssä mainitut radeeraukset l. etsaukset ovat muuan vaskipiirroksen laji.

³ Peruskappale valmistetaan negatiiviksi joko puusta, vaskesta tai tietynlaisesta kivistä. Negatiivi ei ole tekijänoikeuden kantaja ja tavallisesti se hävitetäänkin, vaan lainsuoja on monistuskappaleilla, joita silloin valmistetaan vain rajoitettu määrä. Ks. tark. *Torsten Lund* m.t.s. 71 ss.

sen, s.o. tunteisiin kohdistuvan vaikutuksen aikaansaaminen individuaalisen työn kautta.

b) *Sovelletun kuvaamataiteen teokset.* Tällaiset teokset voidaan jaotella arkkitektoonisiin ja taidetyön teoksiin.

Arkkitektoonisista teoksia ovat "rakennustaiteelliset tuotteet, sekä piirustukset että itse rakennukset" (*TekijäL 2 § mom. 6 k*). Korostaessaan tuotteen rakennustaiteellisuutta TekijäL hylkää sen ajatuksen, että jokainen rakennus, joka osoittaa omaperäisyyttä, olisi tekijänoikeudellisesti suojattu. Jos arkkitehti on kohdistanut rakennuksen suunnittelun vain sen käytännöllisyyteen sekä kokonaisuutena, esim. mitä sijoituspaikkaan tulee, että yksityiskohdissaan (huoneiden asentelu, valaistussuhteet, porraskäytävien luku, mukavuudet jne.), ei rakennus ole rakennustaiteellinen, vaan tulee rakennuksen, jotta se olisi TekijäL:n alainen, sen ohessa edustaa jotakin taiteellista lisää, mikä tavallisimmin ilmenee julkisivussa l. faasadissa. Ts. rakennuksella täytyy olla esteettistä tyyliä, s.o. olla omiansa vaikuttamaan ihmisen tunteisiin.¹ Rakennussanaa ei ole ymmärrettävä kirjaimellisesti; ei vain arkkitektooninen rakennus, talo, vaan myös insinöörin rakentama rautatiesilta tai taidepuutarhurin työtuote voi olla rakennustaiteellista laatua. Teknilliskonstruktivisten aiheiden ohella ne voivat sisältää oleellisia esteettisiä elementtejä.²

Jos rakennuksen taiteellisuus ilmenee muussakin kuin julkisivussa, esim. portissa, ovissa, uuneissa, kaivossa yms, ovat ne

¹ Toisin *Hoffmann* m.t.s. 56; *Lissbauer* 181; *Mitteis* s. 35. Viimeksimainittu lausuu, ettei nykyaikana enää rakennustaiteelliselta teokselta vaadita mitään esteettistä lisämotiivia, päinvastoin vaikuttaa yksinomaan tarkoituksenmukaisuusnäkökohtienkin mukaan rakennettu rakennus, joka hyvin soveltuu ympäristöönsä ja selvästi korostaa funktiotansa, myös esteettisesti voimakkaimmin. Maurilaiseen tyyliin rakennettujen rautatieasematalojen aika olisi ohi! Vrt. myös *Ahlman* s. 5: Funktionalismia on puolusteltu sillä, että mahdollisimman tarkoituksen mukainen samalla on kaunista. Kuten tekstissä *Lvk* s. 50; *Torben Lund* m.t.s. 94; *Glahn* s. 33. TekijänoikKom mainitsee samoin vain rakennustaiteen teoksen suojatuksi (1 § 2 mom.).

² Ks. *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 168, mutta myös *Mitteis* s. 28.

myös suojan alaisia.¹ Rakennuspiirustukset eroavat teknillistä laatua olevista piirustuksista siinä, että ne sisältävät jotakin taiteellisesti uutta eivätkä ainoastaan instruktiivisesti kuvaile tekijän ajatuksia.²

Taidetyön teoksia ovat taidekäsityön ja taideteollisuuden piirustukset ja teokset (*TekijäL 2 § 2 mom. 7 k*). Nämä ovat sovelletun kuvaamataiteen tavallisimpia tuotteita, jotka voivat olla mitä käytännöllistä laatua tahansa, huonekaluja, seinäpape-reita, nukkeja, keittiökaluja ym, kunhan niissä vain tavalla tai toisella on taiteellinen omaperäisyys edustettuna. Niitä voidaan erottaa kahta lajia: ne, joissa taiteellinen ja teknillinen puoli ovat toinen toisestansa erotettavissa, niinkuin jos veistos on sovitettu lampuksi tai maalaus maljakkoon, ja ne, joissa taideteos ja käyttöesine ovat sulautuneet yhteen, niinkuin savi- ja lasiteollisuuden tuotteissa, huonekaluissa, valaisinarmatuurissa jne.³ Useissa maissa suojataan teollisuudessa valmistettuja käyttöesineitä myös erityisellä rekisteröimiseen perustuvalla mallilainsäädännöllä. Rajankäynti taideteollisuustuotteiden ja juurimainitun lainsäädännön alaisten tuotteiden välillä on käytännössä johtanut ristiriitoihin, kun on sanottu, niinkuin rakennuksistakin, ettei tarkoituksenmukaisuudella sinään ole ainoastaan teknillistä, vaan myös taiteellinen arvo l. funktionalistista sanontaa seuraten, että tarkoituksenmukaisuus on taiteellisuutta.^{4, 5}

¹ Tässä suhteessa Suomen TekijäL eroaa vastaavasta Saksan laista, jonka mukaan vain "äussere Ansicht" on suojattu. — Ei-taiteelliset rakennuksen puolet, esim. huoneiden jaotus jne, ovat vapaat ja niiden toisintaminen siis sallittua. *Schlittgen* s. 86.

² *Torben Lund* m.t.s. 97.

³ TekijänoikKom on hylännyt taidetyön nimityksen; sen ehdotuksessa puhutaan "käyttöesineen taiteellisesta valmistuksesta" (1 § 2 mom.).

⁴ *Lvk* s. 51.

⁵ Vrt. *Eberstein*, Om skyddet för konsthantverk och konstindustri ss. 8, 12: Taidetyön tulee joka tapauksessa olla omaperäistä. — Mallilainsäädännön johdosta taidetyön teos voi saada kaksinkertaisen suojan. Siitä on, paitsi tekstissä mainittua, sekin haitta, että kun mallilainsäädännön mukaan suoja tavallisesti päättyy ennen kuin tekijänoikeuden suoja,

Teoreettiselta kannalta voidaan sanoa, että taidetyönä ei olisi suojattava taidekäsityön tai teollisuuden valmistamia konkreettisia esineitä, vaan ainoastaan sitä taiteellista teosta, mallia, piirustusta tms, joka on taidetyön esikuvana.¹ Ranskassa, joka on taidetyön klassillinen maa, lainkäyttö on asettunut suojaamaan molempia ja TekijäL:ssä on nimenomaan niin säädetty.

5. *Ele- ja tanssitaideteolliset sekä elokuvaiset teokset.* TekijäL:ssä on ele- ja tanssitaideteolliset sekä elokuvaiset teokset (m.l. 2 § mom. 8 k.) sijoitettu samaan ryhmään nähtävästi siitä syystä, että kaikille niille katsottiin ennen äänifilmin syntymistä

yleisö voi tulla siihen käsitykseen, että teos on tullut vapaaksi edellisen suoja-ajan umpeenkulumisen jälkeen. Vrt. *Hellweg* s. 15; *Glahn* s. 5.

Taidetyön teos ei ole sen käytännöllisen tarkoituksensa vuoksi taide-teos UBS:n mielessä; sen vuoksi sitä ei ole otettu 2 art. 1 mom:ssa olevaan "kirjallisten ja taiteellisten" teosten luetteloon. Taidetyön teokset ovat suojattuja vain sikäli kuin kunkin maan sisäinen lainsäädäntö myöntää (2 art. 2 mom.). Tällaisen suojan alaisiksi sanotut tuotteet tulivat Berliinin konferenssissa. Jos tällainen teos on jossakin liittomaassa suojattu, tulee suoja myös vieraan maan kansalaisen toisessa liittomaassa valmistamaan taidetyön teoksen hyväksi kansallisen kohtelun periaatteen johdosta, s.o. vaikka teos ei olisikaan sen kotimaassa suojattu. *Raestad* ss. 101, 106; *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 413 s; *Lvk* s. 52; *Hoffmann* m.t.s. 66. Ranska, jossa suojataan taidetyötä puhtaana taiteen säännöksiänsä mukaan, siis kiinnittämättä huomiota taide-teoksen tarkoituksensa, teki mainitussa ja sittemmin Rooman konferenssissa varauksen ylläkosketeltua Bernin konvention säännöstä vastaan, josta syystä se ei ole velvollinen ilman eri sopimusta suojaamaan toisessa liittomaassa valmistettuja teoksia kansallisen kohtelun periaatteen mukaan, mutta on Ranska ilmoittanut olevansa valmis tekemään eri sopimuksen suojasta liittomaan kanssa, joka ei suoja taidetyön tuotetta puhtaana taide-teoksena. *Raestad* s. 102. Rooman konferenssissa tehtiin esitys sanottujen teoksien ottamisesta edellä mainittuun luetteloon, mutta esitys hylättiin, paitsi muuta sillä perusteella, että oli vaikeata löytää tunnusmerkkiä, joka erottaisi toisistaan taidetyön tuotteet ja puhtaana taiteen teokset. *Raestad* s. 104; *Hoffmann* m.t.s. 67.

Useat maat, mm. Ruotsi, Tanska ja Norja, luettelevat Suomen tavoin taidetyön tuotteet muiden henkisten tuotteiden joukossa. Ruotsin lain mukaan ei kuitenkaan suojata vaatetusartikkeleita eikä niihin tarkoitettuja kudonnaisia taidetyön tuotteina.

¹ *Raestad* s. 102.

olevan yhteistä ja oleellista "mykän näytelmän"¹ Sen jälkeen kuin äänielokuva v. 1928 keksittiin ei olisi aihetta sanottuun sijoittamiseen. Itse asiassa ne erosivat toisistaan jo mykänkin elokuvan aikana.

a. *Ele- ja tanssitaideteolliset teokset.* Tällaiset (= miimilliset ja koreografiset) teokset on luettava näytelmiksi, joissa draamallinen toiminta tapahtuu, ei kuten varsinaisessa näytelmässä, etupäässä kielellisin ilmaisukeinoin, vaan kokonaan ilman kielen välitystä, eleiden ja liikkeiden avulla. Niiden tavallisimmat esiintymismuodot ovat pantomiimi ja baletti. Toisin kun UBS:n, ei TekijäL:n mukaan oikeussuojan edellytyksenä ole, että näytämöllepano on kirjallisesti tai muulla tavalla määrätty.² Suojan esineenä ei ole se ajatussisällyys, jota tanssissa tai elehtimisessä kenties tahdotaan tuoda julki, vaan tanssiliikkeet ja eleet sellaisinaan taiteellisenä muotoumana. Oikeussuoja tulee sen hyväksi, joka on tanssiliikkeiden tai eleiden idean muotouman luonut ja jonka suullisten tai kirjallisten tahi muulla tavalla esitettyjen ohjeiden mukaan liikkeet tai eleet tapahtuvat.³ Jos idea on kuvailtu kirjoituksella tai piirustuksin tahi elokuvamenettelyllä, tulee tekijälle lisäksi se suoja, mikä tällaisilla tuotteilla TekijäL:n mukaan on.⁴ Tanssin tai eleiden ei tarvitse olla ihmisen tai ihmisten esittämiä; myöskin nukke- tai eläinpantomiiimit ovat tekijänoikeudellisia teoksia.⁵ Suoja ei tule yksinäisten tanssien tai eleiden osaksi, vaan toimintayksyydelle kokonaisuudessaan.⁶ Mutta toisaalta ei suoja käsitä ele- tai tanssiesi-

¹ v. *Konow* s. 20 s; *Allfeld* m.t.s. 65.

² Lainvalmistelukunta oli ehdotuksessansa seurannut Bernin sopimuksen säännöstä. *Lvk* s. 25 s.

³ *Jacobsen* s. 63. Toisin esim. v. *Konow*, joka s. 20 hieman hämärästi lausuu, että tekijänoikeussuoja ilmenee "främst i fråga om uppförandet".

⁴ Bournonville loi Tanskan balettia varten oman merkitsemissysteemin, jota hän käytti balettikompositioittensa muistissa säilyttämiseksi. *Jacobsen* m.s. alav. 1.

⁵ *Allfeld* m.t.s. 151.

⁶ Kuitenkin lienee erillinenkin tanssi, jota ei esitetä baletin yhteydessä, katsottava tanssitaideteolliseksi, jos sillä tahdotaan kuvata esim. henkilön luonnetta tai luonnonilmiötä (ns. *ballet d'action*) ja siten koreo-

tystä, jolla ei ole näytelmällistä luonnetta; kansantanssit yhtä vähän kuin vain teknillistä taituruutta osoittavat tanssit, kaikkein vähimmin sellaiset tanssit, joiden pääasiallisena tarkoituksena on esittää loistavia pukuja, eivät nauti lain suojaa. Myös improvisoitu baletti tai pantomiimi on tekijänoikeudellinen teos; sitäkään ei ole lupa ilman tekijän lupaa esim. elokuvata.¹

b. Elokuvaiset teokset. Elokuvaisella l. filmiteoksella on ymmärrettävä juoksevia kuvia käsittävää teosta, jolla teoksen kohteena olevia tapauksia tai toimintoja esitetään joko nähtäväksi tai sekä nähtäväksi että kuultavaksi. Sen jälkeen kun Lumièren veljeksille Ranskassa v. 1895 myönnettiin patentti filmille, on kysymys elokuvaisen teoksen oikeussuojasta ollut vilkkaan väittelyn kohteena. Verrattain varhain todettiin, ettäokuva voi sisältää toimintoja, joilta puuttuu miimillinen luonne ja hylättiin käsitys siitä, ettäokuva olisi verrattavissa eletaiteelliseen teokseen. Elokuvaiset teokset suojattiin kirjallisina tai taiteellisina tuotteina, jos tekijä näyttämöllejärjestelyn tai esitettyjen tapausten yhteensovittelun kautta oli antanut tuotteelle persoonallisen, omaperäisen luonteen.² Myöhemmin tyydyttiin elokuvan oikeussuojan edellytykseksi asettamaan sama yleinen omaperäisyyden kriteeri, joka henkiseltä tuotteelta vaaditaan, tullakseen osalliseksi tekijänoikeuden turvasta.³ Tällä kannalla

grafisen näytelmän tavoin vaikuttaa ihmisten tunteisiin. Vrt. v. *Konow* s. 20.

¹ *Mätteis* s. 34.

² Näin määriteltiin filmi Bernin konventiota Berliinin konferenssissa 1908 uudistettaessa. *Raestad* s. 156. Vastaavanlaisen säännöksen ehdotti lainvalmistelukunta otettavaksi Suomen lakiin. *Lok* s. 26.

³ UBS 14 art. 2 k.: ”Yhtäläisesti kuin kirjalliset tai taiteelliset teokset suojataan elokuvateokset, jos tekijä on antanut teokselle omaperäisen luonteen.” Tämän muodon sopimus sai Rooman konferenssissa. UBS ei mainitse erityisesti äänielokuvaa, jolle on ominaista kuvan ja äänen yhteenkaiuttaminen l. samanaikaistaminen (ns. synkronisoiminen) erityisenä elokuvaisen teoksen lajana, vaan käsittää kinomatografinen teos sekä mykän että äänifilmin. Sen johdosta äänielokuva, jos siinä toisinnettiin musiikkia, ensi aikoina Rooman konferenssin jälkeen katsottiin sellaiseksi mekaaniseksi laitteeksi, josta puhutaan TekijäL 6 § 4 k:ssa. Niin esim. *Raestad* s. 189.

on TekijäL:kin. Siinä jätetään määrittelemättä, onko filmiteosta pidettävä kirjallisena, taiteellisena tai tieteellisenä tuotteena. Suoja myönnetään individuaalisen luomisaktin johdosta, jos teos osoittaa kantavansa tätä leimaa. Ns. luonnonfilmi, jossa esitetään vain maisemia tai luonnontapahtumia, ei täytä mainittua vaatimusta eikä siis ole katsottava elokuvaiseksi teokseksi, mutta kyllä esim. ns. viikkokatsauksia sisältävät ja opetusfilmit.¹ Sisällyksensä puolesta elokuvainen teos on siis litteääräinen, taiteellinen tai tieteellinen.²

Elokuva syntyy tavallisesti useampien henkisen tuotteen tekijäin, kirjailijan, säveltäjän, ohjaajan ym. yhteistyön tuloksena. Erityisesti filmin tuottajien, s.o. niiden, tavallisesti osakeyhtiöiden taholta, jotka pääomayrityksinä vastaavat filmien tuottamisen rahoituksesta, mutta myös tieteisopissa, esitettiin toista maailmansotaa edeltäneinä vuosina se teoria, että mainitun yhteistyön takana elokuvassa olisi filmin tuottaja yrityksen rahoittajana. Suoja, jonka laki elokuvaiselle teokselle antaa, olisi yritykselle, eikä sen mainituille tekijöille tulevaa suojaa. Ts. kysymys ei olisi kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen tuotteen, vaan tuotannon suojasta. Filmin henkiset luojat olisivat vain tuottajan epäitsenäisiä apulaisia, joiden persoonalliset panokset tuotteeseen konsumoituisivat tuottajan panoksen johdosta. He eivät siitä syystä voisi vaatia itsenäistä suojaa aikaansaannossillensa, jotka itsestensä olisivat siirtyneet filmintuottajan tekijänhallintaan ja joihin nähden vain tuottaja voisi vaatia tekijänoikeuden suojaa.³ Eräiden maiden lait, mm. Puolan, omaksuivat mainittuun teoriaan perustuvan ajatuksen ja mm. Saksan tekijälakiehdotukseen v. 1932 otettiin säännös: ”Als Urhe-

¹ *Mätteis* s. 36; *Knoph* s. 36; v. *Konow* s. 24. Jos luonnonfilmillä on tieteellinen tai taiteellinen arvo, suojataan sitä TekijäL 2 § 2 mom:n mukaan; muussa tapauksessa se on ValokL:n alainen.

² Ruotsin lain mukaan, jossa taiteella ymmärretään kuvaamataiteita, katsotaan filmi kirjalliseksi tuotteeksi, v. *Konow* m.s. *Mayer* s. 38 katsoo filmin Ranskan lain mukaan teokseksi, jossa kirjallinen ja taiteellinen elementti yhtyvät. Vrt. myös *Elster* Theaterrecht s. 107 s.

³ *Goldbaum* s. 43 ss; *Erlanger* GRUR 1930 s. 391.

ber eines gewerbsmässig hergestellten Filmkunstwerkes gilt der Hersteller, auch wenn dieser eine juristische Person ist", mikä säännös merkitsee sitä, että teos ex lege siirtyy yrittäjälle, joka ammatinharjoittajana valmistuttaa teoksen.¹

Teoriaa ei voida pitää oikeana. Jos siinä esitetty käsitys omakсутaan, uitetaan tekijälainsäädäntöön kokonaan uusi elementti, ns. yrittäjän tekijänoikeus ("Unternehmer-Urheberrecht"), jonka kohteena on, ei henkinen, vaan taloudellisorganisatorinen tuote.²

Suomen TekijäL:lle tällainen katsantokanta onkin vieras. Filmin tuottaja ei TekijäL:n mukaan nauti tuotannon, vaan ainoastaan sitä suojaa, minkä ne henkiset omaperäiset tuotteet, joista teos on kokoonpantu, sille saattavat synnyttää ja jotka tosin voivat siirtyä tuottajalle, mutta ei itsestensä, vaan luovutuksen johdosta.³

6. *Valokuvaiset teokset, joilla on tieteellinen tai taiteellinen arvo.* Valokuvan oikeussuojasta on, niinkuin edellä on esitetty, säädetty eri laki. TekijäL:n säännöksiä on kuitenkin sovellettava "valokuvasarjaan, jolla on tieteellinen tai taiteellinen arvo" (TekijäL 2 § 2 mom.). Yksityistä valokuvaa ei, vaikka se olisi-kin mainittua laatua, siis ole luettava omaperäiseksi tekijänoikeudelliseksi tuotteeksi, vaan ainoastaan useampien valokuvien muodostamaa yhtenäistä kokonaisuutta.

7. *Teoksen muunnelmat ja käännökset.* Tällaisille henkisille tuotteille TekijäL tunnustaa erityisten henkisten tuotteiden suojan. Niiden erikoisluonteen vuoksi on niitä seuraavissa pykälissä käsiteltävä erikseen.

Lopuksi on mainittava, että viime aikoina on tekijälakien yhteydessä otettu tai ehdotettu säännöstettäväksi teoksia, joilla ei

¹ *Sprenkman* s. 31 ss; *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 222. *Vrt. de Boor* s. 17.

² *Mitteis* s. 46. Ks. myös *Lissbauer* s. 192; *Sprenkman* s. 39; *Allfeld* m.t.s. 67; *Elster* Theaterrecht s. 109.

³ *Nybergh* JFT 1937 s. 723. *Vrt. Knoph* s. 83. Tulkintakysymyksistä, joihin tuottajan ja filmin käsikirjoituksen tekijän, säveltäjän ym. välinen oikeussuhde antaa aihetta, ks. tark. jälj. s. 154 s.

ole tekijänoikeuden luonnetta, vaan joihin on "eräitä tekijänoikeuden kaltaisia oikeuksia"; niin esim. Itävallan tekijälaisissa ja TekijänoikKom:n ehdotuksessa (5 luku).

6 §.

MUUNNELMA.

Tekijällä on yksinoikeus teoksen saattamiseen yleisön saataviin, paitsi muuttamattomassa, myös muutetussa muodossa (*TekijäL* 4 §). Tästä ei kuitenkaan johdu, etteikö sille, joka on luonut teoksen toisen henkilön teoksen pohjalle, tekemällä siihen omaperäisiä muutoksia l. sitä muuntelemalla, myös syntyisi oikeutta omaan teokseensa l. muunnelmaan (*adaptatio*). TekijäL 5 § 3 mom:n mukaan muunnelma on sikäli katsottava eri teokseksi, että sen tekijällä on siihen tekijänoikeus samalla kuin alkuperäisen teoksen tekijänoikeus säilyy loukkaamattomana.^{1, 2}

1. *Epävarsinainen muunnelma.*

Jotta muuntelijalle voisi syntyä oma tekijänoikeus alkuperäisen teoksen tekijän tekijänoikeuden rinnalla, tulee muuntelusta käydä ilmi tekijänsä siihen panema omaperäinen henkinen osuus. Ts. muuntelunkin tulee olla individuaalinen henkinen luonne. Jos muunneltu teos sisältää ainoastaan epäoleellisia muutoksia alkuperäiseen teokseen tai siinä muutoin orjallisesti seurataan sanotun teoksen sisällystä ja muotoa, ei muuntelua ole katsottava omaperäiseksi henkiseksi tuotteeksi eikä se nauti tekijänoikeuden suojaa.³ Esimerkkeinä tällaisesta muuntelusta, jota TekijäL:ssä nimitetään mukailukseksi, laki luettelee kaksi tapausta: 1) kuva- tai sävellystaiteellisen teoksen, rakennus-

¹ UBS 2 art. 2 k. sisältää vastaavan säännöksen.

² Muuntelemisesta tekijänoikeuden loukkauksena ks. jälj. s. 172.

³ v. *Konow* s. 40; *Lissbauer* s. 183 s. TekijänoikKom erottaa samoin teoksen kappaleiden valmistamisen ja saattamisen yleisön saataviin muutoksiin tai muuttumattomana tahi muunnelmana taikka muutoin toisessa kirjallisessa tai taiteellisessa muodossa (2 §).

piirustuksen tai valmiin rakennusteoksen, taidetyön piirustuksen tai teoksen mukailemisen niin epäoleellisin muutoksin, ettei mukailusta voida katsoa omaperäiseksi teokseksi (m.l. 5 § 1 mom. 5 k); 2) kirjallisen tai tieteellisen teoksen tai oppikirjan tai karttateoksen mukailemisen sillä tavoin, että alkuteokseen tehdään ainoastaan sanamuodollisia tai muita epäoleellisia muutoksia tai epäoleellisia lisäyksiä tai lyhennyksiä taikka että teoksen rungon säilyessä se varustetaan uusilla esimerkeillä tai että mukailukseen otetaan alkuteoksesta niin oleellisia osia, ettei mukailusta voida pitää omaperäisenä teoksena (5 § 1 mom. 6 k). Kummassakin tapauksessa on mukailus kielletty, mutta mukailijalle ei ole syntynyt muuntelijan tekijänoikeutta.

Toiselta puolen, jos teokseen "vapaasti liittyen luodaan uusi, olennaisesti omaperäinen teos" (TekijäL 5 § 2 mom), ei teosta lueta muunnelmaksi, vaan on tekijällä teokseen uuden alkuperäisen teoksen tekijän tekijänoikeus.

2. *Varsinainen muunnelma.* Mainittujen kahden äärimmäisyyden välillä on muuntelu varsinaisessa mielessä, jolla siis on ymmärrettävä sellaista alkuperäisen teoksen omaperäistä muo-vailemista, joka sivuuttaa mukailuksen rajat, mutta toisaalta ei ulotu niin lajalle, että vanhan ja uuden teoksen välinen identiteetti häviää kokonaan.¹

Tällaisia muunnelmia, joihin siis syntyy muuntelijan tekijänoikeus, on TekijäL:n mukaan "varsinkin":

a) näytelmäksi sovittaminen² tai toisesta kirjallisuuden lajista toiseen siirtäminen (5 § 1 mom. 1 k);

b) kirjoituksen tai kuvataiteellisen teoksen siirtäminen elokuvaisen tai muun senkaltaisen menetelmän kautta esitettäväksi (5 § 1 mom. 2 k);³

¹ v. Konow s. 41; Nitze s. 50; Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft s. 58.

² Ns. dramatisoiminen.

³ Huomattava on, että sävellysteokseen, joka on siirretty filminä esitettäväksi, ei muuntelija säännöksen mukaan voisi saada tekijänoikeutta. Menetelmänä, josta lainkohdassa puhutaan, ei myöskään käy pitäminen radiota; yleisradio ei saa muuntelijanoikeutta lähettämiinsä teoksiin. Knoph s. 113.

c) sävellyksen sovittaminen yhtä tai useampaa soitinta varten tai yksi tai moniäänisesti laulettavaksi joko soitinten säes-tyksellä tai ilman (5 § 1 mom. 3 k);¹ ja

d) kuvataiteellisen teoksen siirtäminen toisenlaiseksi kuva-
taiteelliseksi teokseksi (5 § 1 mom. 4 k).

Mainitut muuntelun lajit ovat vain esimerkkejä. Muuntelu voi tapahtua muissakin muodoissa. Taideteoksiin nähden ei ainoastaan teoksen muuttaminen toiseen taidelajiin, käyttämällä toista taiteellista menetelmää kuin millä alkuperäinen teos valmistettiin (öljymaalauksen toisintaminen vaskipiirroksena, veistoksen öljymaalauksena), ole muuntelua, vaan voitaneen siksi lukea myös taideteoksen muunneltu toisintaminen alkuperäisen teoksen taidelajissa, erityisesti sen kopia, jos kopioiminen on taiteellisen luomistyön tulos.²

Sävellysteos voidaan niinkään "sovittaa" muullakin tavalla kuin mitä TekijäL:ssä sanotaan. Sellaisia sovitelmia (arrangementteja) ovat esim. transkriptio ja ketju (potpourri, quodlibet) l. eri sävellysteosten katkelmien yhteennivoilu, joka myös toisinaan käy fantasian nimellä, parafraasi l. "koristeellisin" lisäyksiin tehty muunnelma jne.³

Muuntelu on mahdollinen teoksen sekä ulkonaisen että sisäi-

¹ Ns. instrumentatio.

² TekijäL ei ts. väljän sanamuotonsa mukaan ("varsinkin") rajoita taideteoksienkaan muuntelua määrättyihin toisinnoksiin niinkuin on laita mm. Ruotsin ja Tanskan lakien mukaan. Lainvalmistelukunnan ehdotuksessa esitettiin nimenomaisesti säädettäväksi, että se, joka jäljentämällä on valmistanut taideteoksen, saa jäljennökseen tekijänoikeuden, alkuperäisen teoksen tekijän oikeuden säilyessä loukkaamattomana. Ehdotusta, joka vastaa Saksan lain kantaa, perusteltiin sillä, että taiteellisesti tehty öljymaalauksen jäljennös voi lähennellä alkuperäisen maalauksen taidearvoa. Luk s. 57. Käytännössä on tietenkin monesti vaikeata erottaa, mikä kopiassa on jäljentäjän omaa, mihin seikkaan Tanskan ja Ruotsin lakien pidättävä kanta perustuneekin. Taideteoksen valokuvaaminen ei kuitenkaan synnytä muuntelijan tekijänoikeutta. Torben Lund, Forfatterret s. 173.

³ Streuli s. 16. Jos yhteennivoilu on vain mekaanista, ei ketjulla ole muunnelman oikeussuojaa. Allfeld, Urheberrecht s. 57; Droit d'auteur 1943 s. 100.

sen muodon puolesta. Jos teoksen ulkonaista muotoa muutetaan, s.o. jos alkuperäisen teoksen idealle annetaan uusi ulkonainen muoto, mm. kun näytelmä siirretään elokuvan keinoin esitettäväksi tai sävellyks instrumentoidaan, ilmenee muuntelun riippuvaisuus alkuperäisestä teoksesta siinä, että teoksen sisällys ja sisäinen muoto on jäänyt koskematta.¹ Milloin taas muutos kohdistuu sisäiseenkin muotoon, esim. kun romaani dramatisoidaan, saattaa monesti vain teoksen sisällys olla ylläpitämässä identiteettiä alkuperäisen teoksen ja muuntelun välillä.

Muuntelu saattaa tapahtua monin eri vivahtein ja useasti on tulkinnanvaraista, voidaanko muuntelua pitää teoksena alkuperäisen teoksen rinnalla, vai onko se katsottava oleellisesti uudeksi omaperäiseksi teokseksi. Kysymys on ratkaistava sitä seikkaa silmälläpitäen, onko alkuperäisen teoksen tekijän persoonallisuus uuttakin teosta hallitsevana. Jos teosta toiseen verrattaessa päädytään siihen tulokseen, ettei alkuperäisen teoksen tekijän persoonallisuus anna oleellista leimaa toiselle teokselle, vaan on ainoastaan sen virikkeenä, on teos syntynyt "vapaasti liittyen" alkuperäiseen teokseen ja muodostaa tästä riippumattoman henkisen tuotteen.² Näin on tavallisesti laita, kun teoksesta on toiseen lainattu ainoastaan sen idea (motiivi).³ Jos romaanista otetaan toiseen romaaniin vain juoni, mutta toiminta esitetään tapahtuvaksi vallan muilla aloilla, on mahdollista pitää alkuperäistä romaania vain uuden romaanin "rakennusaineena", samoin kuin sävellysteoksen variatioissa, mutta myös fantasiassa ja parafrasissa ym. melodia saattaa ollut vain uuden sävellyksen virikkeenä. Mainittu teesi voidaan esittää myös yleisemmässä muodossa siten, että sanotaan eron muuntelun ja itsenäisen

¹ Vrt. *Mitteis* s. 37; *Sohn* s. 31 alav. 137.

² *Lissbauer* s. 183 esittää saman ajatuksen sanomalla, että muuntelun ytimenä on toinen teos, "vapaasti" toiseen teokseen "liityttäessä" tapahtuu "die Benutzung des anderen Werkes". Ks. myös *Elster* m.t.s. 17 s: *Mitteis* s. 38. — Tekijänoikeuskomission ehdotuksessa sanottu ajatus sisältyy sääntöön, että teosta voidaan, tekijänoikeuden olematta esteenä, käyttää oleellisesti uudessa itsenäisessä teoksessa (4 § 2 mom).

³ *Elster* m.t.s. 18.

uuden teoksen välillä olevan siinä "vaikutuksessa", jonka muuntelu tai itsenäinen teos synnyttää näkijässä tai kuulijassa.¹ Shakespeare sai useimpiin teoksiinsa juonen² italialaisista, ranskalaisista tai englantilaisista kertomuksista ja Goethen "Nuoren Wertherin kärsimyksiä" on monesti jäljitelty, mutta kun "vaikutus" on ollut toinen, ei Shakespearea ole syytetty plagiaatista ja tällainen syytös on vain harvoin, jos koskaan, syyllä lingottu Goethen epigoneja vastaan. Toiselta puolen, siitä huolimatta esim. että ennen esitetyn elokuvan vuoropuheluita on muutettu ja siihen tehty paljon lisäyksiä, katsoja voi kuitenkin saada sen käsityksen, ettei hän ole nähnyt mitään "uutta"³

Erittäin kiistanalainen on kysymys, onko teosta, johon on lainattu ("varastettu") melodia toisesta sävellysteoksesta, pidettävä muunteluna vai uutena itsenäisenä teoksena. Saksan tekijälaisissa ja Ranskan lainkäytössä kysymys on yritetty ratkaista kieltämällä melodian käyttäminen uuden sävellysteoksen perustuksenakaan (das Recht an der Melodie, le droit de mélodie). Kielto, jonka mukaan siis ei esim. variatioissa ja fantasiaissa saisi käyttää toisen sävellyksen melodiaa teoksien virikkeenä, kuten suuretkin säveltäjät ovat, niin kuin tunnettua, vastalauseita tehneet (Brahmsin variatiot, Lisztin fantasiat), olisi poikkeus siitä yleisestä säännöstä, että muoto eikä sisällys on teoksen oikeussuojan kohteena. Yleensä melodian lainaaminen kuitenkin on sallittu; niin esim. Sveitsin, Itävallan ja Italian tekijälaisissa, kunhan uusi sävellysteos muutoin on täysin itsenäinen.⁴ UBS ei myöskään aseta estettä melodian käyttämiselle uuden sävellyksen virikkeenä. Suomen TekijäL:issä ei ole kieltoa melodiavapautta vastaan eikä kielto ole helposti johdettavissa melodian epävarmasta käsitteestäkään, jonka rajoittaminen sävellyksen sisällystä (teemaa tai motiivia) vastaan on osoittu-

¹ *Elster* ss. 13, 17.

² "Die äusserliche Complication der Ereignisse", *Kohler*, Autorrecht s. 218.

³ *Torben Lund*, Forfatterret s. 123.

⁴ *Streuli* s. 14; *Lissbauer* s. 265 s; *Droit d'auteur* 1943 s. 112.

nut ylivoimaiseksi tehtäväksi.^{1, 2} Kuitenkaan ei jokainen variaatio tms. sävellysteos ole TekijäL:n mukaan itsenäinen teos, jonka säveltäjä saisi alkuperäisen sävellysteoksen tekijän lupaa kysymättä julkaista, vaan on aina in casu harkittava, melodiako vai sen pohjalla tehdyt lisäykset tai uudelleenmuovailu ovat uuden teoksen dominantteja.³ Tältä pohjalta lähdettäessä on mm. sitä ilmeisesti pidettävä (luvattomana) muunteluna, että tiettyyn runoon sävelletyn musiikin melodiaa käytetään toista runoa sävellettyinä.^{4, 5}

Itsenäisiä teoksia eikä muunnelmia ovat myös parodiat, karikatyyrit, satiirit, runoon tehty sävellys ja ns. jälkirunoilun teokset, s.o. proosateoksen nojalla valmistetut runot.⁶

¹ *Elster* m.t.s. 157; *Nitze* s. 53 s.

² Kiellon puoltaminen onkin tietoisissa johtanut monenlaisiin vaikeuksiin. Toisaalta pidetään melodian "varkautta" luvattomana, jos melodia on toisessa teoksessa "erkembar" tai se on lainattu tietoisesti, toisaalta oikeuttaa toisen säveltäjän teoksen luvaton hyväksikäyttö konfiskation tuottamuksesta riippumatta. Ks. esim. *Allfeld* m.t.s. 179 s. verr. s. 181 ja 292; *Droit d'auteur* 1943 s. 101. Myös muita tulkintavaikeuksia on esiintynyt. Niinpä pidetään toisinaan sävellyksen siirtämistä sävelajista toiseen, duurista molliin ja päinvastoin, luvallisenä kiellosta huolimatta ja verrattain yleisesti tunnustetaan, että "Erinnerungsklang" on sallittu, niin myös, jos melodia, vaikka se on lainattu tarkoituksella, esiintyy esim. sinfoniassa vain ohimennen. *Kohler*, Urheberrecht s. 152; *Schlittgen* s. 31; *Nitze* s. 69 s. *Dernburg* s. 83 polemisoi ankarasti Saksan tekijälain puheena olevaa kieltoa vastaan ja kysyy s. 152, mihin Apollo ja muut muusat jäivät, kun valtiopäivillä käsiteltiin sävellysteoksien oikeussuojaa. Kieltoa arvostelevat niin ikään *de Boor* s. 79; *Cahn-Speyer* s. 236. Mainitun maan tekijälain uudistusehdotuksesta vltta 1932 melodian lainaamiskieltoa koskeva säännös esitettiin jätettäväksi pois. *Kopsch* GRUR 1939 s. 752.

³ *Droit d'auteur* 1943 s. 100; *Grundtvig* s. 133.

⁴ *Torben Lund* m.s.

⁵ Melodiavapaudesta on erotettava ns. musiikkisitaatti; sävellysteokseen on lupa lainata "yksityisiä kohtia ja vähäisiä osia", vaikka ei niitä käytettäisikään uuden sävellysteoksen virikkeenä (*TekijäL* 17 § 1 k.). Ks. tark. jälj. s. 202.

⁶ *Nitze* s. 83; *Allfeld* m.t.s. 177; *Mitteis* m.s.; *Dernburg* s. 83; *Schlittgen* s. 31; *Torben Lund*, Billedkunsten s. 157; *Knoph* ss. 90, 565.

Muuntelija saa teokseensa täydellisen tekijänoikeuden ainoastaan sikäli kuin hän on ryhtynyt muunteluun alkuperäisen teoksen tekijän suostumuksella. Luvaton muuntelu tuottaa hänelle ainoastaan sen kieltooperäisen vallan, että hän voi estää sivullisen toisintamasta muunnelmaa ja kieltää alkuperäisen teoksen tekijänkin niin menettelemästä. Sen sijaan häneltä puuttuu tekijänoikeuden positiivinen funktio. Sivullinen ei voi suhteessaan muuntelijaan vedota siihen, että muuntelu on ollut luvattonta, koska hänellä ei saata olla parempaa oikeutta muunnelman muukaamiseen tai julkistamiseen kuin muuntelijallakaan. Tekijää vastaan muuntelijalla on vain se positiivinen funktio, minkä muunteluun annettu lupa sisältää; ilman lupaa hän saa muunnella teosta ainoastaan yksityistä ja henkilökohtaista tarveensa varten (*TekijäL* 10 §), mutta toiselta puolen ei tekijäkään voi riistää muuntelijalta hänen henkistä tuotettansa ja saattaa sitä omilla nimissään yleisön saataviin. Muuntelijan tekijänoikeudesta voidaan siis varsinaisesti puhua ainoastaan, silloin kun tekijä on antanut suostumuksensa muuntelemiseen.^{1, 2} Mutta jos suostumus on annettu ja muunnelma on omaperäinen henkinen tuote eikä ainoastaan mukailus, on muunnelman toisintaminen riippuvainen vain muuntelijan, ei alkuperäisen teoksen tekijän luvasta.

Toiselta puolen säilyy myös alkuperäisen teoksen tekijän te-

¹ Ns. vapaisiin teoksiin muuntelija saa alkuperäisen tekijän oikeuden. Kansanlaulujen sävelsovitelmaa ja lakiteosta, joka kompositionsensa tai siihen tehtyjen itsenäisten lisäysten puolesta on omaperäinen henkinen tuote, on pidettävä alkuperäisenä teoksena. Milloin teos on tullut vapaaksi sen johdosta, että suoja-aika on kulunut umpeen, ei alkuperäistä tekijää, jonka suostumus muunteluun olisi hankittava, enää ole. Siitä huolimatta katsotaan sellaisen teoksen julkaiseminen muutettuna toisena painoksena muunteluksi. Niin esim. *Allfeld* m.t.s. 38; *Lissbauer* s. 184. Suomen oikeuden mukaan voidaan tätä mielipidettä tukea sillä, että alkuperäisen teoksen tekijän moraaliset oikeudet säilyvät suoja-ajan umpeenkuluttuakin (*TekijäL* 23 § 3 mom.).

² *Vinding Kruse* s. 477. Vrt. *Torben Lund*, Forfatterret s. 72 s, mutta myös *Jacobsen* s. 19.

kijänoikeus muuntelusta huolimatta loukkaamattomana.¹ Siitä huolimatta, että tekijän romaani on dramatisoitu tai muunneltu elokuvan skenaarioksi, on tekijällä, jollei toisin ole sovittu, oikeus saattaa romaani alkuperäisessä muodossansa julkisuuteen.² Myös on alkuperäisen teoksen tekijän nimi ilmaistava muuntelussa, niinkuin käytännössä yleisesti tapahtuukin sävellyssovitelmissa ym.³

3. *Taide-esitys teoksen muunteluna.* Muuntelemisoikeuteen vedoten on tekijänoikeuden yhteyteen tahdottu vetää henkisen työn toimintoja, joita ei voida katsoa luovaksi henkiseksi työksi tämän sanan varsinaisessa merkityksessä. Ennen kaikkea taide-esiintyjät vaativat itselleen tekijänoikeudellista suojaa niissä tapauksissa, joissa heidän esityksensä elokuvan tai äänilevyn kautta saatetaan yleisön saataviin. Taiteellinen teos on taideesityksen välityksellä heidän mielestään muunneltu filminauhasta näkyväksi ja äänilevystä kuultavaksi omaperäiseksi teokseksi, joihin heillä, esiintyjillä, on tekijänoikeus. Mm. Saksan tekijälain esikuvan mukaisesti TekijäL 5 § 1 mom:iin sen alkuperäisessä muodossa oli otettu 4 k, jonka mukaan muuntelemiseksi katsottiin kirjoituksen tai sävellyksen siirtäminen taideesityksen välityksin mekaaniseen puhe- tai soittokoneeseen. Sen ohessa oli saman pykälän 3 mom:ssa säädetty, että esittäjää sellaisessa tapauksessa oli pidettävä muunnelman tekijänä ja 9 § 4 k:ksi otettu säännös, mikä tuki sitä käsitystä, että kun äänilevyyden mainituin tavoin siirretty sävellys tahdottiin esittää julkisesti, siihen oli hankittava lupa myös esittäjältä, s.o. laulajalta, soittajalta, lausujalta tms. Näistä säännöksistä ei ollut mainittavaa suojaa esittäville taiteilijoille, jota vastoin äänilevyteollisuuden harjoittajat, jolle taiteilijat, antaessaan siirtää esityksensä äänilevyihin, yleensä luovuttivat oikeutensa, saat-

¹ Tätä koskeva TekijäL 5 § 3 mom:n säännös on itse asiassa tarpeeton ja on lakiin otettukin vain selvyuden vuoksi. Vrt. v. Konow s. 45.

² Vrt. *Jacobsen* s. 66 alav. 2.

³ Myös silloin kun kysymyksessä on uusi, itsenäinen sävellysteos, variatio tai fantasia tms, on tavallista, että alkuperäisenkin teoksen säveltäjän nimi mainitaan.

toivat sanottujen säännöksiin nojalla perustella vaatimusta korvauksen saamisesta siitä, että äänilevyjä soitettiin radiossa tai muutoin julkisesti.¹ Säännökset kumottiin TekijäL:ään 28/3 1941 tehdyllä muutoksella. Taide-esittäjät tai äänilevyyden valmistajat eivät sen jälkeen voi oikeutensa puolesta viitata taideesityksen välityksellä tapahtuneeseen teoksen "muunteluun". Mitä teoksen esittämiseen elokuvauksen keinoin tulee, eivät esiintyvät taiteilijat voi siinäkään muunteluvaatimuksen tueksi vedota TekijäL:n säännöksiin.

Periaatteelliseltakin kannalta voidaan taide-esittäjän vaatimuksia vastaan tehdä muistutuksia. Jo aikaisemmin on mainittu, ettei taide-esitys ole luovaa työtä siinä mielessä kuin esim. litteräärin, sävel- tai kuvaamataiteellisen teoksen valmistaminen.² Henkisen tuotteen luomistyölle on ominaista, että se synnyttää jotakin uutta ja alkuperäistä. Laulajattaren ja muun taiteen esittäjän työ ei luo uutta, vaan se nojautuu ennen luotuun teokseen; hänen luomistyönsä on jälkiperäistä. Tämä ei merkitse sitä, etteikö se olisi individuaalista henkistä toimintaa. Päinvastoin voi taiteen esittäjän luomistyö olla taiteelliselta laadultaan korkeampaa kuin teoksen tekijän, mutta toisaalta on niin, että mitä täydellisemmin ja paremmin esittäjä tuo julki tekijän teoksen sisältämiä ideoita, sitä täydellisemmin ja paremmin hän myöskin korostaa teoksen persoonallista omaperäisyyttä ja sitä vähemmän hän luo uutta. Hän ei luo, vaan "suorittaa".³ Taideesityksen lukeminen teoksen muunteluksi ja sen vieminen tekijänoikeuden piiriin, hävittäisi tekijänoikeudellisen suojan rajat, jotka muutoinkin ovat monissa suhteissa väljät, kokonaan.⁴

Sillä mitä edellä on esitetty, ei ole tahdottu sanoa muuta kuin, että taide-esitys ei kuulu tekijänoikeuslainsäädännöllä suojatta-

¹ *Hallesit. N:o 4 v. 1941 vp. perust.* s. 2 s.

² Ks. ed. s. 69.

³ Ks. tark. *Kivimäki DI* 1937 s. 372 ss; *Nybergh JFT* 1937 s. 735; *Himmelstrand* s. 63; *Elster m.t.s.* 87; *Torben Lund, Forfatterret* s. 81; *UJR* 1928 s. 688.

⁴ *Knoph* s. 110; *Lissbauer* ss. 169, 289; *Mitteis* s. 133. Vrt. myös *Eberstein SvJT* 1928 s. 8 s.

viin oikeushyödykkeisiin. Taide-esityksen oikeussuojan tarve on kiistämätön. Taideteoksen esittäjät ovat samalla syyllä kuin alkuperäisen luomistyön tekijät oikeutettuja vaatimaan henkisen työskentelynsä suojaa. On kohtuutonta, että laulajattaren, pianistin, tanssitaiteilijan ym. taiteellisia esityksiä, joiden saataminen korkealle tasolle on voinut vaatia ehkä elämäntyön, saadaan ilman hänen lupaansa ottaa äänilevyyn tai elokuvanauhaan tahi vapaasti radioida, kunhan esitettävän teoksen tekijän suostumus on olemassa. Niin ikään loukkaa taide-esityksen vääntely tai avuton toisinta syvästi esittäjänsä luonnollisia, persoonallisia oikeuksia.¹ Mutta suojaa väärinkäyttöksiä vastaan ei ole keinotekoisesti etsittävä tekijälainsäädännön normeista, vaan on niitä varten luotava oma oikeussäännöstönsä ("Leistungsschutz").² Eräiden ulkomaiden lainsäädäntö sisältääkin eräitä tällaisia suojasäännöksiä. Niinpä kieltää Englannissa v. 1925 säädetty Dramatic and musical performers Protection Act, jolla ei ole tekemistä varsinaisen Copyright Actin kanssa, esitettävän taiteilijan prestation toisintamisen mekaanista tietä. Vielä pitemmälle menee Argentiinan laki v. 1933; esittävä taiteilija voi vaatia korvausta, jos hänen prestationsa on ilman hänen suostumustansa levitetty radioteitse, televisioitu tai siirretty mekaaniseen laitteeseen; niin ikään voi hän vastustaa toisintaa, joka törkeällä tavalla loukkaa hänen taiteellisia intressejään.³

Näytelmän, oopperan tai operetin ohjaaja on verrattavissa taide-esiintyjään. Hänen työnsä on jälkipäristä.⁴ Mikäli ohjaaja kuitenkin on ohjauksesta julkaissut teoksen ("Regiebuch"),

¹ Hoffmann GRUR 1938 s. 8.

² Elster m.t.s. 90: "Etwas Quasiurheberrechtliches."

³ Knoph s. 184. TekijänoikeusKom ehdottaa esitettävän taiteilijan oikeuden eräissä suhteissa suojattavaksi teknilliseen laitteeseen ottamista ja sen yleisön saataviin saattamista vastaan sellaisen laitteen avulla tekijänoikeuden kaltaisena oikeutena (40 §).

⁴ Ks. NJA 1943 s. 411; RGZ 107, 64, mutta myös Elster m.t.s. 77. Toisin on elokuvan ohjaajan laita; hän myötävaikuttaa tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen syntymiseen. Ks. jälj. s. 152.

on se tekijänoikeudellisesti suojattu samoin edellytyksin kuin muukin kirjallinen tuote.¹

Rooman konferenssissa hyväksyttiin toivomus, jossa kehoitettiin liittomaiden hallituksia harkitsemaan mahdollisuuksia esiintyvien taiteilijoiden oikeuksien turvaamiseksi.²

4. Teoksen siirtäminen mekaaniseen laitteeseen teoksen muunteluna. Kirjoituksen ja kuvaamataiteellisen teoksen siirtäminen filminauhaan on, niinkuin edellä mainittiin, teoksen muuntelua. Myös äänilevyteollisuus vaatii tuotteilleen tekijänoikeuden suojaa, paitsi taide-esiintyjiltä siirtyneen, omankin muuntelu-oikeuden nojalla. Vaatimusta perustellaan äänilevyjen valmistamistyön muka edellyttämällä taiteellisuudella; se ilmenee levytettävien l. äänitettävien sävellyksien ja niitä esittävien taiteilijoiden valitsemisessa, levyttämislle akustisten olosuhteiden kannalta soveliaiden huoneistojen hankkimisessa, itse levytyksessä l. sävellyksen siirtämisessä äänilevyyn, mikä vaatisi monenlaisia taiteellisia järjestelyjä, ja lopulta matriisien valmistamisessa ja monistamisessa.³ Ei ole kiistettävissä, että yksityinen äänilevy voi olla taiteellinen teos, mutta taiteellisuus ei kuitenkaan ole levyttämistä yleisesti luonnehtivaa. Suoja tulee, mikäli se tunnustetaan, sen teknillisen suorituksen hyväksi, jollaista teoksen siirtäminen äänilevyyn tavallisesti on. Yhtä vähän kuin TekijäL suojaa valokuvaa henkisenä tuotteena, vaikka se yksittäistapauksessa voi ilmentää taiteellista arvoa, yhtä vähän on mahdollista äänilevyjä arvostella niissä in casu esiintyvän piirteiden, vaan niillä yleisesti olevien tunnusmerkkien mukaan.⁴ Kun käytännössä sitäpaitsi ei olisi helppoa ratkaista, mitkä levyt edellämäinuilta perusteilla olisi katsottava taiteellisiksi, mitkä eivät, ei niitä voida ilman nimenomaista lainsäädännöstä lukea tekijänoikeudellisesti suojattuihin teoksiin.⁵ TekijäL ei sisällä tällaista säännöstä ja onkin teoksen siirtäminen äänilevyyn

¹ v. Rosenthal s. 327.

² Raestad s. 175.

³ Torben Lund, Forfatterret s. 79.

⁴ Vrt. Himmelstrand s. 66.

⁵ Knoph s. 112 s.

siitä syystä Suomen lain mukaan pidettävä, ei sen muunteluna, vaan teknillisenä jäljentämisenä (*m. l. 6 § 4 k*). Äänilevyn valmistajalla ei niin muodoin ole tekijänoikeutta levyn sisältämään teokseen, ja levyn toisintaminen riippuu sen vuoksi yksinomaan levytetyn teoksen tekijän suostumuksesta. Luonteensa vuoksi ei äänilevyn suojaa olisi de lege ferendakaan sisällytettävä Tekijälain, vaan mikäli sellainen tahdotaan äänilevyteollisuudelle suoda, tulisi sen tapahtua erillään henkisten tuotteiden tekijänoikeudellisesta suojasta. Erikseenkin säännöstettynä äänilevyn valmistajan oikeus jää kuitenkin tekijästä riippuvaksi toisen käden oikeudeksi (*le droit de seconde main*), jollainen se voimasaolevankin lain mukaan on.^{1, 2}

¹ Äänilevyteollisuuden vaatimusta saada "oeuvres phonographiques" UBS:n suojaamien teosten joukkoon käsiteltiin Rooman konferenssissa, mutta se ei tullut hyväksytyksi. *Raestad* s. 153 s. Eräät maat ovat kuitenkin toteuttaneet sanotun vaatimuksen; niin esim. Englanti 1911 v:n Copyright Act'issa, jossa säädetään että "copyright shall subsist in records, perforated rolls and other contrivances by means of which sounds may be mechanically reproduced, in like manner as if such contrivances were musical works" (19 art. 1 k). Argentiinan lain mukaan on äänilevyjä samoin pidettävä henkisinä tuotteina. Tanskan tekijälaisa rinnastetaan se, joka siirtää teoksen mekaanisiin laitteisiin, teoksen muuntelijaan, ja on siirtäjällä tekijänoikeus. Sen johdosta on äänilevyn valmistajan suostumus katsottu tarpeelliseksi levyn radioimiseen. *UFR* 1935 s. 171. Ks. siitä *Jakobsen* s. 202, mutta myös *Baum* s. 243. Saksan tekijälaki on varovampi; äänilevyjä on pidettävä muunteluna vain, "wenn die Übertragung durch Löcher, Stanzen, Anordnung von Stiften oder eine ähnliche Tätigkeit geschieht, und die Tätigkeit als eine künstlerische Tätigkeit anzusehen ist" (2 § 2 mom). — Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan olisi kirjallisen tai sävellysteoksen esittämistä varten valmistettua gramofonilevyä ja muuta teknillistä laitetta suojatava, mitä niihin olevan oikeuden kestämisajkaan tulee, tekijänoikeuden kaltaisena oikeutena, kuitenkin vain jäljentämistä vastaan (43 §).

² Mikä oikeus äänilevyn valmistajalle tekijän hänelle siirtämisen jäljentämisen nojalla kuuluu, ks. jälj. s. 187 s.

7 §.

KÄÄNNÖS.

Käännöksellä on ymmärrettävä kieliasuisen teoksen pukemista toiseen kieliasuun, joko toiselle kielelle tai toiselle murteelle.

Käännöstä pidetään useiden maiden tekijälainsäädännössä eräänä muunnelman lajina. Suomen, samoin kuin esim. Ruotsin laissa, sitä käsitellään, ilmeisesti historiallisista syistä, muunnelmasta erillään olevana teoksena.¹

Lainvalmistelukunnan ehdotuksessa tekijänoikeuslainsäädännön uudistamiseksi on käännöstä ja muunnelmaa samoin pidetty eri teoksina, mutta ehdotuksen perusteluissa niitä käsitellään samojen periaatteiden mukaan. Kumpikin edellyttää perustelujen mukaan henkistä, itsenäistä ja luovaa toimintaa, joskaan se ei ole samanarvoista kuin alkuperäisen teoksen tekijän työ. Se mikä käännöksessä ja muunnelmassa on itsenäistä — sanotaan perusteluissa — on erityinen tekijänoikeudellinen oikeushyvä, joka on tekijänoikeuden periaatteiden mukaisesti suojattava, mikäli tämä suojaaminen ei ole ristiriidassa alkuperäisen teoksen tekijän oikeuden kanssa.²

Perustelut eivät siis osoita käännöksen erottamista muunnoksesta tarpeelliseksi. Käännöksen ja muunnelman eroavaisuutta on tieteisopissa esitetty ja on siinä jouduttu jopa käännöksen tekijänoikeudellisen luonteen kiistämiseen. Tämän käsityksen edustajana on skandinaavisessa oikeustieteessä Eberstein. Kääntäminen ei Ebersteinin mielestä ole muuntelua, koska kääntäjä muuttaa ainoastaan teoksen ulkonaista, eikä, kuten muuntelija muka tekee, myös sen sisäistä muotoa. Mutta tämän johdosta kääntäjän työ ei myöskään, jollei oteta lukuun joitakin poik-

¹ UBS 2 art. 2 k:n mukaan ovat yhtäläisesti kuin alkuperäisteokset suojattuja, tällaisten teoksien tekijäin oikeutta loukkaamatta, käännökset, muunnelmat, sävellyssovitukset ja muut muunnellut toisinnokset. Tekijänoikeuskom:n ehdotuksessa erotetaan käännös ja muunnelma toinen toisistaan (2 § 1 mom).

² *Lvk* s. 29 s.

keustapauksia, olisi sellaista yksilöllistä henkistä toimintaa, joka on oleellista alkuperäisen teoksen tekijän työlle. Jos käännetään toiselle kielelle keittokirja, joka nauttii tekijänoikeuden suojaa sen perustella, että ruokaohjeiden valinta, seulominen ja järjestely on tapahtunut määrätyn suunnitelman mukaan, ei tätä suunnitteluun sisältyvää henkistä työtä käännetä, vaan ainoastaan ruokaohjeet, jotka sellaisenaan eivät ole muuta kuin tosiasioiden luettelemista ja esittämistä, ei omaperäistä henkistä työtä. Se, ettei kääntäjän teosta ole pidettävä tekijänoikeudellisena, näkyisi vielä siitäkin, että kääntäjän tekijänoikeus on rajoitettu vain hänen käännökseensä. Hän ei voi estää sitä, että joku muu alkuperäisen teoksen tekijän luvalla tekee teoksesta toisen käännöksen. Niinikään ei käännöksen kääntämiseen takaisin alkukielelle (Rückübersetzung) voida vaatia hänen, vaan ainoastaan alkuperäisen teoksen tekijän suostumus. Kääntäjä ei siis ole tekijänoikeudellinen auktor, ja häntä on suojattava, ei tekijänoikeudellisilla perusteilla, vaan siitä syystä, että jokainen työntekijä on ansainnut palkkansa. Hänen oikeussuojansa olisi toisin sanoen suojaa kilpailua vastaan (Wettbewerbs).¹

Puheenaolevaan esitykseen ei voida yhtyä. Muuntelukin voi, niinkuin ennen on esitetty, kohdistua ainoastaan teoksen ulko-naiseen muotoon. Tässä suhteessa ei ole erotusta muunnelman ja käännöksen välillä. Kuten kirjoituksen siirtäminen elokuvan kautta esitettäväksi tai sävellyksen instrumentatio on muuntelua, vaikka niiden sisäiseen muotoon ei olekaan koskettu, ei käännökseltäkään voida evätä muunnelman luonnetta sillä perusteella, että se sisältää vain teoksen "siirtämisen" yhdestä kielestä toiseen.² Ebersteinin mainitsema esimerkki keittokirjan kääntämisestä ei saa johtaa harhaan. Kun romaani käännetään, ei silloinkaan kosketa teoksen sisäiseen muotoon, vaan se siirtyy, niinkuin keittokirjankin sisäinen muoto, kompositio,

¹ Eberstein *SVJT* 1928 ss. 9, 12, 15. Samaa teoreettista käsitystä näkee esitettävän myös mm. Itävallan oikeudessa. Ks. esim. *Seiller* s. 79.

² *Kohler*, *Autorrecht* s. 173.

käännökseen; jos muutetaan myös sisäistä muotoa, saattaa syntyä alkuperäisestä teoksesta riippumaton teos. Kysymys onkin käännökseen, samoin kuin muunnelmaan nähden, vain siitä, missä määrin kääntäjän työtä on pidettävä omaperäisenä. Jos näin on laita, käänнос on alkuperäisen teoksen rinnalla oikeudellisesti henkinen tuote, mutta jos sanottu edellytys puuttuu, ei käänнос ole tekijänoikeudellisesti suojattu. Yhtä vähän kuin jokainen muunnelma, ei myöskään jokainen käänнос ole individuaalinen luomus. Samoin kuin ainoastaan vähäpätöisten muutosten tai epäoleellisten lisäysten tekemistä alku-peräiseen teokseen on pidettävä teoksen mukailuksena, joka tosin sisältää tekijänoikeuden loukkauksen, mutta ei tuota muuntelijan tekijänoikeutta, ei myöskään teoksen sanasanainen tai muutoin täysin orjallinen kääntäminen ilmennä henkistä omaperäisyyttä, joka ainoastaan on laissa suojattu.¹ Etenkin lyyrillisissä, mutta tavallisesti myös muissa teoksissa se kieli, jolla teos on kirjoitettu, sisältää omalaatuisuuksia, joita toinen kieli ei tunne ja joita ei siis voida orjallisesti seurata, vaan jotka on korvattava käännöskielen omalaatuisuuksilla, ja näiden valitsemisessa kääntäjän individualiteetti ilmenee. Ei niin muodoin olisi ollut syytä *TekijäL*:ssä tehdä erotusta käännöksen ja muunnelman välillä; kummassakin tapahtuu alkuperäisen teoksen "sovittamista" tai "siirtämistä" toiseen ilmenemismuotoon teoksen identiteetin säilyessä.²

Hyvin tehty käännostyö saattaa osoittaa kauneusaistia, joka on alkuperäisessä teoksessa ilmenevään muodon kauneuteen verrattavaa, jopa toisinaan sitä arvokkaampaakin ja antaa käännökselle erityisen, kääntäjän persoonallisen luonteen leiman.³ Mutta vaikka käänнос ei olisikaan "hyvän" kääntäjän

¹ Vrt. kuit. *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 74.

² *Nybergh JFT* 1937 s. 726; *Knoph* s. 108 alav. 1; *Allfeld*, *Urheberrecht* n. 38.

³ *Nybergh m.s. Röthlisberger*, *Urheberrecht und Zeitungsinhalt* s. 5 huomauttaakin aivan oikein, että persoonallisuksien erilaisuudesta johtuen, ei voida ajatella kahden suojatun käännöksen olevan täysin samantaisia, yhtä vähän kuin muidenkaan henkisten tuotteiden.

tekemä, voi siitä kuitenkin ilmetä sellaista yksilöllisyyttä kielenkäytössä ja perehtyneisyyttä toisen kielen omalaatuisuuksiin, että se eroaa muista, samasta teoksesta tehdyistä käännöksistä. Siitä syystä on kullakin kääntäjällä oikeus vain omaan käännökseensä, josta ei ole lupa kääntää teosta toiselle vieraalle kielelle ilman hänen suostumustansa.¹ Tekijän yksinoikeudesta teokseensa johtuu, että hän voi antaa teokseen kääntämisoikeuden useammille,² mutta tällä kysymyksellä ei ole mitään tekemistä sen kysymyksen kanssa, että jokainen käännöksen tekijä voi saada tekijänoikeuden omaan käännökseensä.

TekijäL:ssä säännötetään, niinkuin on laita muunnelmankin suhteen, erityisesti alkuperäisen teoksen tekijän ja kääntäjän väliset oikeussuhteet (*m.l. 5 § 3 mom*). Edellä sanotusta johtuu, että se, mitä muunnelmasta on voimassa, on myös sovellettava käännökseen. Kääntäjällä on teokseensa täydellinen tekijänoikeus vain jos kääntäminen on tapahtunut tekijän luvalla. Ainoastaan tällä edellytyksellä hän voi julkaista käännöksen. Muussa tapauksessa hänen oikeutensa rajoittuu teoksen kääntämiseen yksityistä ja henkilökohtaista tarvetta varten ja valtaan kieltää käännöksen mukaaminen ja julkisuuteen saattaminen. Alkuperäisen teoksen tekijäkään ei voi anastaa itselleen luvattomasti tehtyä käännöstä, julkaisemalla sen omilla nimissään.

Toiselta puolen hyvin vapaa käännös tai esim. proosateoksen siirtäminen toiseen kieliasuun runon muodossa, voi käännöksestä tehdä itsenäisen teoksen. Jos näin on syntynyt uusi, oleellisesti omaperäinen teos, joka vapaasti liittyy alkuperäiseen teokseen, kulkee tällainen käännöksen muodossa esiintyvä ”jäl-

¹ Toisin *Seiller* m.s. Kuten tekstissä mm. *Glahn* s. 8; *Grundtvig* s. 58.

² *UfR* 1915 s. 811. Tekijä saattaa myöntää kääntäjälle yksinomaisen kääntämisoikeuden; se tapahtuu kuitenkin sillä edellytyksellä, että kääntäjä määräajassa tai kohtuullisen ajan kuluessa on toimittanut kääntämisen. Toiselta puolen, jos tällainen ehto on sopimukseen otettu, osoittaa se tavallisesti, ettei kääntäjällä ole vain lupa, vaan yksinoikeus kääntämiseen. Vrt. *Hoffman*, *Die Berner Uebereinkunft* s. 142. Kun käännöksen suoja- aika on päättynyt, palaa yksinoikeus takaisin tekijälle.

kirunoilu” omaa oikeudellista tietään alkuperäisen teoksen rinnalla, mutta siitä riippumattomana.¹

Käytännössä harvinainen kääntäminen käännöksestä alkuperäisen teoksen kielelle johtaa, koska käännös tulee oleellisesti samaksi kuin alkuperäinen teos, ristiriitaan tämän teoksen tekijänoikeuden kanssa, jonka tieltä kääntäjän oikeus väistyy.²

Kääntäminen tuottaa tekijänoikeudellisen suojan ainoastaan, jos alkuperäinen teos on henkinen tuote tekijänoikeudellisessa mielessä. Liikekirjeiden käännöksiin, olipa ne suoritettu miten omaperäisesti tahansa, ei synny tekijänoikeutta. Toiselta puolen se, joka kääntää suojan ulkopuolella olevan, mutta luonteensa puolesta henkiseksi tuotteeksi luettavan teoksen, esim. lakikokoelman tai antiikkisen runon, saa käännökseen, jos se on suoritettu yksilöllisellä taituruudella, tekijänoikeuden.³

8 §.

KOKOOMATEOS TOIMITTAJANSA HENKISENÄ TUOTTEENA.

Muuan teoksen laji, jonka hyväksi tulee TekijäL:n suoja, vaikka sitä ei ole mainittu sanotun lain 2 § 1 mom:ssa olevassa luettelossa, on ns. kokoomateos toimittajansa l. ”julkaisijansa” tuotteena. Tällaisella teoksella ymmärretään teosta, joka on kokoonpantu useammista henkisistä tuotteista; sen toimittaja saa tekijänoikeuden teokseen kokonaisuutena. Siitä säädetään TekijäL 14 § 1 mom:ssa: ”Tekijänoikeus teokseen, joka käsittää eri avustajain erillisiä töitä yhtenä kokonaisuutena, kuuluu sen

¹ Saksan laissa luetaan käännös muunnelmaksi ”auch wenn die Übersetzung in gebundener Form abgefasst ist” *Allfeld* m.t.s. 166.

² Saksan lain nimenomaisen säännöksen mukaan tekijänoikeus tällaisessa tapauksessa kuuluu alkuperäisen teoksen tekijälle. *Allfeld* m.t.s. 167. Itse asiassa ”takaisinkääntämisen” oikeus olisikin kiertoteitse tapahtuvaa jälkipainantaa. *Ask* s. 59.

³ Vrt. *Allfeld* m.t.s. 205; *Grundtvig* s. 59; *Dernburg* ss. 73, 75.

julkaisijalle.”¹ Lainkohta sisältää vain sen yleisen säännön, että toimittajalla on tekijänoikeus teokseen kokonaisuutena, mutta siinä jätetään tarkemmin määrittelemättä, millä edellytyksillä tuo tekijänoikeus syntyy. Lainkohta on tulkittavissa kahdella tavalla. Voidaan ajatella, että toimittajalla on tekijänoikeus teokseen yhtenä kokonaisuutena joka tapauksessa, s.o. siitä riippumatta, millainen hänen toimintansa tuon kokonaisuuden aikaansaamiseksi on ollut. Jos tämä käsitys hyväksytään, olisi silläkin, joka vain on painattanut eri kirjailijain teoksia samassa teoksessa, katsottava olevan oma tekijänoikeutensa teokseen kokonaisuutena ja voisi oikeudellensa vaatia oikeussuojaa teoksen jälkipainantaa vastaan. Toinen tulkintamahdollisuus on se, että toimittajalla on katsottava olevan tekijänoikeus ainoastaan, jos hänkin puolestaan on yhteisen teoksen syntymiseen pannut omaperäistä henkistä työtä. Niinkuin TekijäL:n yllämainittu säännös on kirjoitettu, näyttäisi siinä omaksutun ensiksi mainittu käsityskanta. Siten olisi lain katsottava suojaavan työtä, jolta puuttuisi henkisen tuotteen luonne.

Saksan tekijälaki, jota vastaavaksi TekijäL yllämainittu 14 § 1 mom. on säädetty, on puheena olevassa suhteessa samoin joutunut kahdenlaisen tulkinnan kohteeksi. Vallitseva on se käsityskanta, että toimittajalla on kokoomateokseen tekijänoikeus vain sillä edellytyksellä, että hän on kokoomalla, valikoimalla ja järjestämällä eri tekijäin teoksia yhdeksi kokonaisuudeksi, suorittanut luovaa henkistä työtä.² Mm. Dernburg on kuitenkin esittänyt sen mielipiteen, ettei toimittaja saa tekijänoikeutta henkisen luomistyön suorittajana, vaan yrittäjänä.³ Itävallan

¹ Kokoomateos (*Sammelwerk*) on myös UBS:n säännöksiin alainen (UBS 2 art. 2 k: "*Les recueils de différentes oeuvres*") ja on yleensä suojattu liittomaiden sisäisessä lainsäädännössä.

² Ks. *Allfeld*, Urheberrecht s. 77 s.

³ *Dernburg* s. 120 ss. Vrt. myös *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 59, jossa pidetään arveluttavana kokoomateoksen lukemista tekijänoikeudellisesti suojattuihin teoksiin, koska se säännönmukaisesti ei ole tällainen tuote, "sondern lediglich eine Leistung des Auswählenden und Anordnenden, die über die Summe der bereits vorhandenen, in der Sammlung enthaltenen Formgüter nicht hinausgeht."

tekijälain 6 §:ssä säädetään: "Sammlungen, die infolge der Zusammenstellung einzelner Werke zu einem einheitlichen Ganzen eine eigentümliche geistige Schöpfung darstellen, werden unbeschadet der an den aufgenommenen Werken bestehenden Urheberrechte, als Sammelwerke urheberrechtlich geschützt". Omaperäistä henkistä luomistyötä olisi tietosanakirjojen, tietyn tieteenalan ensyklopediojen, suunnitelmanmukaisesti toimitettujen lainopillisten, lääketieteellisten ja muiden sellaisten aikauskirjojen ja tiettyä poliittista tai muuta maailmankatso- musta edustavien sanomalehtien julkaiseminen. Sitävastoin ei kuvalehtiä eikä tavallisia päivälehtiä olisi luettava kokoomateoksiksi, koska niissä kirjoitusten, kuvien ja muun aineiston valikoiminen, seulominen ja järjestäminen ei tapahtuisi edeltäkäs in vahvistetun suunnitelman mukaan.¹ Ruotsin kirjailijalaissa säädetään: "Utgivare av tidning, tidskrift eller annat verk, som består av självständiga bidrag från särskilda medarbetare, anses såsom författare till verket såsom helhet betraktat" (5 §). Toimittajaksi (utgivare) tulkitaan se, joka kokoo ja seuloo avustukset sekä suunnittelee ja toimittaa teoksen kokonaisuudeksi.²

Lainvalmistelukunnan ehdotuksessa Suomen tekijälaki, esitettiin säädettäväksi, että "jos jokin työ, mikä eri avustusten yhteensovittamisessa on teokseen pantu, voidaan katsoa luovaksi henkiseksi työksi, on sen suorittajalla tekijänoikeus kokonaiseen teokseen". Ehdotuksen perusteluissa sanottiin, että "myöskin se työ, joka ilmenee eri avustuksia kokonaistyöksi järjestettävissä ja yhdistettäessä, toimitustyö, saattaa olla henkistä luovaa työtä, vaikka se ymmärrettävästi ei aina ole sitä; tällaista työtä ei toimitustyön tekijä tee, jos hän esim. ainoastaan perätysten painattaa julkaistavaksi annetut eri työt käyttämättä min-käänlaista suunnitelmaa tai systemaattista järjestelyä".³ Lain-

¹ *Mitteis* s. 53 s; *Hoffmann* m.s.

² v. *Konow* s. 46. Tanskan tekijälain vastaavasta säännöksestä *Jacobsen* s. 30; *Torben Lund*, Forfatterret s. 66.

³ *Lvk.* s. 30.

valmistelukunnan ehdotusta ei otettu sellaisenaan asiasta eduskunnalle annettuun hallituksen esityksen, ja laki tuli luonnehtimaan kokoomateoksen yllämainitulla yleisellä säännöksellä.

Hallituksen esityksen esikuvana on, tässä niinkuin useissa muissakin lakiehdotuksen kohdissa, ilmeisesti ollut v. 1925 ilmestynyt Norjan tekijälakikomitean ehdotus. Sen 7 §:ssä ehdotettiin säädettäväksi: "Utgivere av verker som består av selvstendige bidrag fra forskjellige medarbeidere, har ophavsretten till det samlede verk." Komitean perusteluissa sanotaan, että kokoomateoksen takana on, paitsi avustajain erillisiä tekijänoikeudellisia töitä, myös toinen luova toiminta, nimittäin sen työ, joka, ottamatta itse osaa eri avustuksien tekemiseen, on suunnitellut ja kokoonpannut teoksen. Komitea ei tahtonut kokoomateoksen esimerkkeinä mainita sanomalehtiä ja aikakauskirjoja, koska siitä voitaisiin tehdä se johtopäätös, että kokoomateokseksi voitaisiin lukea sellainenkin sanomalehti, jossa avustukset on vain sattumoisin sijoitettu vieretysten, ilman että mitään henkistä työtä on suoritettu niiden yhteensovittelmiseksi. Tästä syystä ehdotettu säännös sai niin yleisen muodon kuin se sai, mutta oli se tuleva käytettäväksi aina, kun todella oli luotu uusi ja itsenäinen henkinen tuote avustajain erillisistä teoksista. Oli tarpeetonta korostaa tätä erityisesti, koska oli itsestään selvää, että tällöinkin, kuten kaiken tekijänoikeuden edellytyksenä oli, on kysymyksessä henkinen tuote.¹

Mainitut perustelut soveltuvat myös Suomen oloihin ja niitä voidaan käyttää tukemaan sitä käsitystä, että kokoomateoksen toimittajan työn tulee TekijäL 14 § 1 mom:n mukaan olla henkistä laatua. Ei ole todennäköistä, että TekijäL:ään olisi puhee-

¹ *Norjan ehdotus* s. 38 s. Lopullisesti puheena oleva säännös sai Norjan entisessä laissa olevaa säännöstä vastaavan sanamuodon, joka asiallisesti käy yhteen edellä mainitun Ruotsin kirjallilain säännöksen kanssa. Poikkeamista komitean ehdotuksesta perusteltiin hallituksen esityksessä sillä, että jos sanomalehdet ja aikakauskirjat jätettiin mainitsematta kokoomateoksen esimerkkeinä, siitä voitaisiin käytännössä tehdä se johtopäätös, ettei tekijänoikeutta voisi niihin olla olemassa koskaan. *Of. pp. n:o 22 (1930) s. 7.*

naolevalla lainkohdalla tahdottu tuoda tekijänoikeudelle vieras säännös.¹

Erotus kosketeltujen käsityskantojen välillä ei käytännössä ole niin suuri kuin ensi silmäykseltä näyttää. Sellaiset kokoomateokset, joissa avustuksien valinta tapahtuu vain mekaanisesti ovat harvinaisia. Tavallisissa päivälehdissäkin on avustuksien valinta ja järjestely säännönmukaisesti yhtä tarkoituspäistä, joskin toisen luontoista kuin esim. ammatillisissa aikakauskirjoissa, useasti perusteellisempaan kuin näissä.²

Lainvalmistelukunnan ehdotuksen perustelujen mukaan olisi kokoomateokselle ollut ominaista se, että avustajain erilliset työt ovat samaa lajia, esim. kirjallista. Tämä käsityskanta ei käy ilmi lainvalmistelukunnan ehdottaman lain sanamuodosta eikä sillä myöskään ole tukea TekijäL:n 14 § 1 mom:n sanamuodossa ja onkin sitä pidettävä vääränä. Se että samaan teokseen on otettu kirjoituksia, piirustuksia, taidekuvia tai sävellysteoksia, niinkuin tapahtuu mm. kansan kulttuurielämää esittävässä teoksissa, ei ole esteenä teoksen luonnehtimiselle kokoomateokseksi.

Tekijää, joka saa tekijänoikeuden kokoomateokseen, nimitetään TekijäL:ssä julkaisijaksi. Nimitys on sikäli harhaanjohtava, että kun TekijäL 12 § mom:n mukaan teos on katsottava julkaistuksi, kun sitä on jokin määrä monisteita oikeutetun tahdosta yleisölle levitetty, tekijänoikeuden voisi katsoa syntyneen vasta, kun kokoomateos on julkaistu. Tätä ei ole tarkoitettu

¹ TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan sillä, joka yhteenliittämällä teoksia tai niiden osia on valmistanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, joka ei kuitenkaan voi rajoittaa eri teoksien tekijäin oikeutta (5 §).

² Päivälehtien ja aikakauskirjojen kokoomateoksen luonne on kuitenkin aina ollut enemmän tai vähemmän kiistanalainen. Jo *Kohler*, *Urheberrecht* s. 256 s. tahtoi sen evätä, "denn die Zeitschrift ist nicht als ganzes gedacht, sondern als zusammenhangslose Folge von Einzelheiten, weshalb die Auswahl nicht zum Aufbau einer neuen Schöpfung dient" ja hän arvosotelee erityisesti (s. 257 alav. 10) skandinaavisten lakien sisältämiä puheena olevia säännöksiä.

vaan on tekijänoikeus kokoomateokseenkin, kuten henkiseen tuotteeseen yleensä, syntynyt heti, kun on muodostunut ulkonaisesti havaittava tosiolio. Julkaisemattomaankin kokoomateokseen on siis tekijänoikeus olemassa; ilman "julkaisijan" tahtoa ei toinen ole oikeutettu sitä saattamaan yleisön saataviin. Tekijänoikeus on ts. syntynyt, kun teos on toimitettu. Siitä syystä edellä käytetty toimittajan nimitys paremmin kuin nimitys "julkaisija" kuvaa sitä valikoimis- ja järjestelytyötä, joka kokoomateoksessa ilmentyy.¹

Siitä, että tekijänoikeus kokoomateoksessa kohdistuu teokseen sen kokonaisuutena eikä avustajan erillisiin töihin, johtuu, että toimittaja yksin on oikeutettu vaatimaan suojaa teokseen sellaisenaan kohdistuneita oikeudenloukkauksia vastaan ja voi sen tehdä teoksen toimittajana, tarvitsematta vedota avustajain tekijänoikeuksiin ja niiden hänelle mahdollisesti tapahtuneeseen siirtymiseen. Toimittajana hän voi kieltää tekijänhallintansa loukkauksen, esim. kokoomateoksen jälkipainannan sellaisenaan tai julkaisemisen uutena, muunneltuna kokoomateoksena, joka sisältää muutamia avustajien töitä,² ja reagoida, jos hänen moraalisia oikeuksiansa loukataan esim. jättämällä mainitsematta kokoomateos lähteenä, kun siitä on TekijäL:n nojalla tehty lainauksia. Myös avustajaa vastaan, joka tekee itsensä syypääksi tällaisiin loukkauksiin, on toimittajalla oikeussuoja, jopa siinä tapauksessa, että kaikki avustajat olisivat sopineet avustuksiensa uudesta julkaisemisesta kokonaisuutena. Toiselta puolen ei toimittajan tekijänoikeus käsitä avustajain tekijänoikeuksia, vaan säilyttävät nämä itsenäisyytensä. Itsekullakin avustajalla on tekijänoikeus omaan osuuteensa.³ Siitä syystä ei toimittaja voi luovuttaa kenellekään oikeutta julkaista avustajan teosta

¹ Samoin *Kohler*, *Autorrecht* s. 206 ("Redaktor"). Kokoomateoksen tekijänoikeus kuuluu niin muodoin kustantajalle, joka ei samalla ole sen toimittaja, vain mikäli oikeus on hänelle nimenomaisesti tai konkludenttisesti siirretty. Vrt. *Jacobsen* s. 30; *Suomen Kustannusyhdistyksen lausunto* s. 10.

² *Grundtvig* s. 68.

³ TekijäL 14 § 2 mom.

erikseen. Hän saa siirtää toiselle oikeutensa kokoomateokseen vain kokonaisuutena.¹

Lakia säädettyäessä on etupäässä pidetty silmällä teoksia, jotka on pantu kokoon useampien henkilöiden eri avustuksista, mutta se mitä edellä on sanottu, on epäilemättä sovellettava myös yhden ja saman avustajan "koottuihin" tai "valittuihin" teoksiin.²

9 §.

JULKISTAMATON JA JULKISTETTU TEOS.

TekijäL:ssä käsitellään julkistamattomia ja julkistettuja teoksia osittain erilaisten oikeussääntöjen mukaan.

1. *Julkistamaton teos.* Tällaisella teoksella on ymmärrettävä henkistä tuotetta, joka tosin on fyysillisesti eronnut tekijän persoonasta, mutta ei ole saatettu julkisuuteen. Niin kauan kuin teos tällä tavoin on tekijän takana, on hänen tekijänoikeutensa siihen sekä tekijänhallinnan että moraalisten oikeuksien puolesta rajaton. Ei siis vain teoksen monisteiden levittäminen tai sen julkinen esittäminen, (*TekijäL* 8 ja 9 §), vaan jokainen muikin julkisuuteen saattamisen tapa tai muoto, sisältää luvattomasti suoritettuna tekijänoikeuden loukkauksen (*m. l.* 29 § 1 k). Kielletty ei siis ole ainoastaan julkistamattoman teoksen jälkipainanta tai julkinen esittäminen kieliasuisin, sävelellisin tai mekaanisin keinoin tahi taideteoksen näytteillepano, vaan myös televisio, muistopatsaan paljastaminen, rakennuksen vapauttaminen telineistä, jotka estävät sen julkisivun näkymästä jne, niin myös tekijänoikeuden pakkotäytäntö. Myöskään eivät tekijänoikeuden rajoitukset koske julkistamatonta teosta ja sen suoja-aika on ikuinen. TekijäL reagoi vielä silläkin tavalla teoksen tekijänoikeuden loukkausta vastaan, että jos teos on julkistettu

¹ Julkaisijan ja avustajain välisistä oikeussuhteista ks. tark. jälj. s. 149 s.

² *Torben Lund*, *Forfatterret* s. 67.

ilman tekijän suostumusta, teoksen ei katsota tulleen saatetuksi julkisuuteen (*m. l. 12 §*). Julkistamattomiin teoksiin tekijällä on niin muodoin yhtä rajaton oikeus kuin fyysillisen esineen omistajalla esineeseen. Tekijänoikeus on sikäli omistusoikeutta vahvempikin, ettei omistaja voi, kuten henkisen tuotteen tekijä, hallintansa nojalla kieltää esineen muodon toisintamista, esim. valokuvaamista ja että tekijä saa vaatia luvattomasti monistetun teoksen teoskappaleiden hävittämistä (*TekijäL 32 §*).¹

2. *Julkistettu teos.* Kun teos on julkistettu l. saatettu julkisuuteen, supistuu tekijänoikeus, niinkuin ennen on mainittu, melkoisesti. Tekijänoikeuden rajoitukset ovat voimassa julkistettuihin teoksiin nähden, eivät kuitenkaan kaikissa tapauksissa samassa laajuudessa. TekijäL:ssä on pidetty tarpeellisenä erottaa toinen toisestansa julkaistu ja muulla tavalla julkisuuteen saatettu teos. Teos, jota ei ole julkaistu, tulee jo muun julkistamisen kautta esim. selostamis- ja siteerausrajoitusten alaiseksi (*m. l. 17 § 1,2 k*), kun taas vain julkaistujen teoksien osia on lupa ilman tekijän suostumustakin ottaa ensyklopedisiin teoksiin sekä sävellysten tekstiksi ja konserttiohjelmiin (*17 § 4—6 k*), suoja-aika lasketaan julkaistujen teosten kohdalta toisin kuin muutoin julkistettujen teosten kohdalta (*m. l. 4 luku*) jne.

Julkisuuteen saattamisen tulee TekijäL 12 §:n mukaan tapahtua tekijän tai jonkun muun siihen "oikeutetun tahdosta", s.o. julkistamiseen on saatava asianomaisen tekijän tai esim. kustantajan lupa tai on asianomaisen se jälkeinpäin hyväksyttävä.

a. *Julkaistu teos.* TekijäL:n mukaan teos on katsottava julkaistuksi eli ilmestyneeksi, kun sitä jokin määrä monisteita oikeutetun tahdosta on yleisölle levitetty, olipa se tapahtunut pitämällä kaupan, myymällä, jakelemalla, vuokraamalla tai muulla tavalla (*TekijäL 12 § 1 mom.*). Sana "ilmestyminen" juontaa

¹ Muissa suhteissa tekijänhallinta on esinehallintaa heikompi; tekijältä puuttuu valta omin avuin estää tekijänhallinnan häiritseminen, mikä valta fyysillisen esineen omistajalla eräissä tapauksissa on.

alkunsa kirjakauppaliikkeestä; teosta pidettiin ilmestyneenä, kun se oli tullut myyntiä varten kirjakauppoihin ja sitä tietä yleisön saataviin.¹ Ilmestymisen käsite on sittemmin laajentunut ja esim. TekijäL:ssä, toisin kuin mm. Saksan vastaavassa laissa on laita², saanut sisällyksen, joka tekee ilmestymisen riippumattomaksi siitä, että teoksen monisteita on levitetty myymällä tai muuten ammattimaisesti, s.o. korvausta vastaan.^{3, 4, 5}

Oleellista teoksen julkaisemiselle on sen monisteiden *levittäminen yleisölle*. Levittämisellä on ymmärrettävä ainoastaan teoksen monistamisessa syntyneiden teoskappaleiden jakelemista l. saattamista toisten disponoitavaksi.⁶ Mm. Saksan tieteisopissa on levittämisen käsite tulkittu laajemmaksi; levittäminen merkitsisi "das Werk anderen zu bestimmungsmässiger Gebrauch zugänglich zu machen". Levittämiseksi ei sanotun tul-

¹ Vrt. *Mitteis* s. 42.

² *Kohler*, *Urheberrecht* s. 182.

³ TekijäL käyttää julkaisemissanaa kahdessa merkityksessä. Kokoomateoksissa julkaiseminen on henkistä toimintaa, teoksen "toimittamista". *Ks. ed. 8 §*. Esilläolevassa lainkohdassa julkaisemisella tarkoitetaan mekaanista työskentelemistä, teoksen "ulosantamista" (editio). Teoksen painattaminen ei ole julkaisemista, vaan monistamista. Julkaisemisen käsitteeseen kuuluu sen levittäminen l. jakelu. Tavallisesti teoksen kustantaja julkaisee teoksen, mutta tekijä itsekin tai esim. kirjakauppa voi olla sen julkaisija l. jakaja. *Ks. Raestad* s. 50.

⁴ *PainoL* ei erota toisistansa teoksen julkaisemista ja muuta julkisuuteen saattamista. Sen mukaan on painokirjoitus katsottava julkaistuksi, kun sitä on myyty tai kaupaksi tarjottu tahi muutoin levitetty taikka pantu näytteille tai julki sillä tavalla, että yleisö voi saada sen sisällyksestä tiedon (*m.l. 3 §*).

⁵ UBS:n mukaan teoksen julkaisemista on pidettävä sen ainoana julkisuuteen saattamismuotona. Sen 4 art. 4 k:ssa säädetään: "*Par oeuvres publiées, il faut dans le sens de la présente convention, entendre les oeuvres éditées. La représentation d'une oeuvre dramatique ou dramatico-musicale, l'exécution d'une oeuvre d'art et la construction d'une oeuvre d'architecture ne constituent pas de publication*". Säännöksen virallisessa suomenkielisessä käännöksessä on sana "publication" käännetty väärin sanaksi "julkaiseminen", pitää olla "julkisuuteen saattaminen". Ruotsinkielinen käännös "offentliggörande" on oikea.

⁶ *Lissbauer* s. 189.

kinnan mukaan olisi luettava vain teoksen monisteiden, esim. kirjojen jakelemista, vaan jokaista tapaa, esim. radioimista, jonka kautta teos toimitetaan yleisön saataviin.¹ Tätä käsitystä, joka ei tosin Saksassa ole yksimielinen, mutta sen tekijälain mukaan on puollettavissa, koska siinä puhutaan *teoksen* levittämisestä, ei Suomen TekijäL:n kannalta voida hyväksyä. Sanotussa laissa ei ole kysymys teoksen, vaan sen *monisteiden* levittämisestä ja teos on niinmuodoin katsottava levitetyksi ainoastaan, kun sen fyysillisiä teoskappaleita on myyty tai muutoin jaeltu useammalle kuin yhdelle henkilölle. Teoksen radioiminen ei ole teoksen levittämistä (*m. l. 9 § 4 k*).² Teoksen julkaisemista luonnehtii edelläsanotun johdosta se, että teoksella on ollut jonkinlainen menekki. Yhden kappaleen kaupan pitäminen, myyminen, vuokraaminen tms. ei siis tee teosta julkaisuksi; taideteosta, joka yksityisesti myydään toiselle, ei ole pidettävä julkaistuna. Mutta levitettyjen monisteiden määrän ei tarvitse olla monilukuinen, jotta teos voitaisiin sanoa julkaisuksi, kirjan levittäminen numeroiduin kappalein täyttää julkaisemisen tunnusmerkin "jokin määrä monisteita".

TekijäL 8 §:n mukaan, jossa määritellään tekijän yksinoikeudeksi pidätetyn levittämisen käsite, on sanotulla oikeudella ymmärrettävä tekijän yksinomaista oikeutta pitää kaupan tai jaella teoksensa monisteita tai jäljennöksiä.³ Edellä mainittu sanotun lain 12 § 1 mom:n säännös eroaa sananmuodoltansa 8 §:n säännöksistä, vaikka säännöksien, kun teoksen julkaisemiselle on ominaista juuri teoskappaleiden levittäminen, pitäisi olla sopusoinnussa toinen toisensa kanssa. Erotus mainittujen lainkohtien mukaan on muodollisesti siinä, että teos olisi katsottava julkaisuksi, kun sen *monisteita* on jokin määrä levi-

¹ *Allfeld*, Urheberrecht s. 144; *Elster*, Theaterrecht s. 184 ss.

² Puheenaolevasta kiistakysymyksestä ks. myös *Vinding Kruse*, Ejendomsretten s. 462.

³ Ruotsin laissa ei teoksen levittämistä mainita tekijän yksinoikeuksiin kuuluvana funktiona; siitä on jouduttu jopa päättelämään, ettei tekijällä, joka on monistuttanut teoksensa, ole oikeutta estää sen julkistamista. v. *Konow* s. 119; vrt. myös *Eberstein*, Författarrätten II s. 172.

tetty yleisölle, levitetyksi, jos *monisteita tai jäljennöksiä* on myyty tai muutoin jaeltu. Lakia valmistettaessa on mahdollisesti tahdottu tehdä asiallinen erotus sanottujen toimintojen välillä ja säätää teos julkaistuksi vain, jos pluraalisen teoksen, mm. kirjan, kaiverruksen tai taideteollisuustuotteen kappaleita tahi singulaarisen teoksen, esim. veistoksen, mekaanisesti valmisteltuja toisinnoksia on levitetty yleisölle. Tukea tälle käsitykselle voi saada lainvalmistelukunnan mietinnöstä. Siinä sanotaan, ettei kävisi puhuminen muunlaisen teoksen ilmestymisestä kuin sellaisen, joka voidaan välittömästi mekaanisin keinoin monistaa; teos ei olisi ilmestynyt eikä edes yleensä saatettu julkisuuteen, jos siitä, esim. öljymaalauksesta, on levitetty valokuva- tai muita siihen verrattavia jäljennöksiä.¹ Tämä tarkoitusperä, jos siihen TekijäL:n ehdotusta lopullisesti laadittaessa on pyritty, ei kuitenkaan ole laissa tullut selvästi ilmaistuksi. Lain 7 §:n mukaan on monistamista jokainen menettely, jolla teoksesta otetaan useampia kuin yksi jäljennös, tapahtuipa monistaminen sitten painattamalla, valokuvaamalla, valamalla tai muulla monistamiskeinolla. Teoksen monisteella on niin muodoin ymmärrettävä jokaista teoksen jäljennöstä ja singulaarinenkin teos katsottava ilmestyneeksi sekä silloin kun sitä on levitetty monistettuna mekaanisella tavalla (veistoksen kipsi- tai pronssijäljennös), että silloin, kun levittäminen on tapahtunut käsin muatuin tai esim. fotostaattikopiokappalein.²

TekijäL 12 § 1 mom:ssa on tahdottu selvästi tuoda julki UBS 4 art. 4 k:ssa ilmaistu käsitys, että vain monistettua ja levitet-

¹ *Lvk* s. 55 s.

² Tulkinnanvaraisempaa sen sijaan on, voidaanko teos katsoa julkaisuksi, jos sitä on levitetty monisteina, joilla on muu muoto kuin alkupe-
räisellä teoksella. Jos vain ulkonaista muotoa on muutettu (käännös, sävellysteoksen instrumentatio, äänilevy, filminauha), on teos katsottava ilmestyneeksi. Mutta milloin muutos kohdistuu sisäiseen muotoon — romaani esim. on "monistettu" ja levitetty näytelmänä — on asianlaita toisin; teos ei silloin ole tullut saatetuksi yleisön saataviin perusolemukseltaan samana. Ks. *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 80. Vrt. kuit. *Raestad* s. 51.

tyä teosta on pidettävä julkaistuna ("éditée), ei esim. näytteillepantua taideteosta, julkisesti esitettyä sävellystä tai rakennettua rakennusteosta. Tällöin on kuitenkin, niin kuin edellä mainittiin, jouduttu siihen, ettei taideteosta, jota ei ole monistettu, voida koskaan katsoa julkaistuksi, ei edes silloin, kun sitä pidetään kaupan tai se on myyty, mikä on henkisen tuotteen normaali julkistamismuoto.¹ Säännöstä kirjoitettaessa on etupäässä pidetty silmällä kirjallisia teoksia, taideteoksien erikoisen luonteen jäädessä huomioimatta.²

b. *Muulla tavalla kuin julkaisemalla julkistettu teos.* Tekijälä:n mukaan on teos katsottava saatetuksi julkisuuteen, kun se julkaisemalla tai julkisesti esittämällä tai muulla tavalla on oikeutetun tahdosta toimitettu yleisön saataviin, nähtäväksi tai kuultavaksi (*TekijäL 12 § 2 mom.*). Jokainen julkaistu teos on saatettu julkisuuteen, mutta jokainen julkisuuteen saatettu teos ei ole julkaistu. Erotus on näiden toimintojen laadussa. Julkaiseminen tapahtuu teoksen monisteiden levittämällä yleisön käsiin; julkisuuteen saattaminen voi tapahtua yhdenkin teoskappaleen toimittamisella yleisön nähtäväksi tai kuultavaksi. Julkaistu teos on julkistettu pysyvästi, muulla tavalla julkisuuteen saatettu vain ohimenevästi. Siitä syystä on julkaistun teoksen tekijänoikeuden loukkaaminen raskaampi rikkomus kuin muulla tavalla julkistetun.

Teoksen julkinen esittäminen voi Tekijälä:n mukaan tapahtua joko välittömästi (näytelmänä, sävelin, lausuntana) tai välillisesti (radiolaitteiden avulla tai puhe- tai soittokoneeseen siirrettynä) (*m.l. 9 § 1—4 k*); myös taideteoksen näytteillepanemista käy pitäminen julkisena esittämisenä (*9 § 5 k*).³ "Muulla tavalla" saatetaan teos julkisuuteen esim. kun kirja tai sävellysteos sijoitetaan yleiseen kirjastoon lainattavaksi, taideteos kaupataan myytäväksi, kuvapatsas paljastetaan, rakennus vapautetaan telineistä, kuva televisioidaan, teatterikulissit

¹ *Jacobsen* s. 93. *Vrt. Mitteis* s. 42.

² *Schlittgen* s. 92; *Hellwig* s. 35; *Hoffmann* m.t.s. 77.

³ Julkisesta esittämisestä ks. tark. jälj. s. 181 ss.

vuokrataan näyttämölle jne.¹ On tulkinnanvaraista, voidaanko yksityisesti myydyin singulaarisen taideteoksen katsoa lainkaan tulleen julkisuuteen, jollei sitä myöhemmin ostajan toimesta ole pantu näytteille, annettu taidekauppaan myytäväksi tai myyty julkisella huutokaupalla.² Kielteinen vastaus on parhaiten sopu-soinnussa Tekijäl 12 § 2 mom:n sanamuodon kanssa, mutta so-tii luonnollista katsantotapaa vastaan. Uniikin taideteoksen yksityinen myynti on sen yleisin luovutustapa ja sen on katsot-tava siten tulleen julkisuuteen. Toisenlainen katsantotapa joh-taisikin mm. siihen, että mainitunlaiseen taideteokseen olevan tekijänoikeuden pakkotäytäntö (*m.l. 24 §*) jää riippuvaksi kos-ketelluista epävarmoista tapauksista³ eikä nimettä tai salanimel-lä merkitty taideteos tulisi yksityisesti myytynä tekijänoikeu-den kestämisajasta voimassaolevien säännösten alaiseksi (*m. l. 26 §*).

Teoksen julkaiseminen ja muu julkisuuteen saattaminen ovat ainutkertaisia toimintoja, joita ei oikeudellisessa mielessä voida toistaa.⁴ Siitä johtuu, että suoja-aika, joka muutamilla teoksilla alkaa julkaisemis-, toisilla muusta julkistamispäivästä (*Teki-jäl 25—28 §*) ei pitene sen johdosta, että teos myöhemmin uudelleen saatetaan julkisuuteen. Tekijänoikeudellisesti otetaan myös huomioon ainoastaan julkaisemisen tai muun julkisuuteen saattamisen päivä, ei sen hetkeä. Teoksen ennakkoselostusta (*m. l. 17 § 2 k*) sanomalehden aamupäiväpainoksessa ei ole kat-sottava luvattomaksi, jos teos ilmestyy myöhemmin samana päi-vänä.

Yhtä vähän kuin julkaisemisen käsitteelle on oleellista teok-sen monisteiden levittäminen yleisölle korvausta vastaan, ei myöskään muu julkisuuteen saattaminen ole riippuvainen siitä, että julkistamisesta otetaan hyvitystä.

¹ *Allfeld*, Urheberrecht s. 278.

² *Torben Lund* m.t.s. 228 ja *Forfatterret* s. 169.

³ *Vrt. Nybergh JFT* 1937 s. 144 alav. 2.

⁴ *Kahn* s. 11.

TekijäL:ssä olevat teoksen julkaisemista ja muuta julkisuu-
teen saattamista koskevat säännökset ovat epätarkkoja.¹ Eri
mieltä voidaankin olla siitä, oliko 12 §:n ottaminen sanottuun
lakiin lainkaan tarpeellista.²

¹ *Torben Lund*, Billedkunsten s. 139 valittaa samoin Tanskan tekijälain
ja UBS:n vastaavien säännösten epätarkkuutta. UBS 4 art. 4 k:n muoto,
jonka mukaan esim. näytelmän esittämistä ei ole pidettävä sen julkisuu-
teen saattamisena, on kuitenkin puolustettavissa sen yhteyden vuoksi, jos-
sa se on 4 artiklaan kokonaisuudessaan. Säännöksellä on tahdottu saada
lyödyksi kiinni periaate, että teoksen kotimaana on pidettävä maata, jos-
sa se on julkaistu, ei maata, jossa se kenties vain tilapäisesti on esitetty.
Vrt. *Jacobsen* s. 88 alav. 1; *Grundtvig-Glahn* s. 3 alav. 2.

² Esikuvana käytetty Norjan ehdotus ei sisältänytkään vastaavia sään-
nöksiä. Kysymyksen ratkaiseminen onkin jätettävä vapaan harkinnan va-
raan eikä sidottava abstraktisiin ja kiinteisiin sääntöihin. *Norjan ehdotus*
s. 20. TekijänoikKom:n ehdotukseen on kuitenkin otettu TekijäL:n sään-
nöksiä vastaavia teoksen julkistamissääntöjä (8 §).

Toinen luku.

TEKIJÄLLISYYDESTÄ.

10 §.

TEKIJÄ.

1. *Fyysillinen henkilö tekijänoikeuden subjektina.* Teki-
jäL:ssä nimitetään tekijänoikeuden subjektia tekijäksi, mutta
jätetään määrittelemättä, ketä on pidettävä teoksen tekijänä.
Tekijän käsite liittyy henkisen tuotteen käsitteeseen. Tekijä on
fyysillinen henkilö, joka on tehnyt kirjallisuuden, taiteen tai tie-
teen alaan kuuluvan teoksen.

Tekijänoikeus perustuu näin muodoin subjektiivisesti luo-
misaktiin.¹ Se joka on luonut teoksen, s.o. pukeutunut jonkin idean
tiettyyn muotoon, on tekijä.² Tekijä ei siis vielä ole se, joka on
teoksen pohjana olevan idean isä tai se, jolta tekijä on idean
saanut tai lainannut tahi jonka aikomuksena on tehdä tietynlaa-
tuinen teos. Teoksen kehittelyvaiheessa voi toinen ehättää edel-
le ja saada tekijänoikeuden teokseen, joka toiselta on jäänyt

¹ *Mitteis* s. 44.

² Vrt. *Allfeld*, Urheberrecht s. 67; *Jacobsen* s. 11. Saksan tekijälaiissa
määritellään tekijä: "Urheber eines Werkes ist dessen Verfasser." Itä-
vallan vastaavassa laissa sanotaan: "Urheber eines Werkes ist, wer es ge-
schaffen hat." TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan on tekijänä samoin
pidettävä sitä, jonka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen (1 §). —
UBS ei määrittele tekijää.